

Göteborgs Universitet

Flyktingrättsrörelsen i Sverige

Ur ett motståndsperspektiv

Anneli Bergman

Göteborgs Universitet, Institutionen för Globala Studier

Examensarbete för kandidatexamen i Globala Studier/ Bachelor Thesis in Global Studies

Vårterminen 2012

Handledare Stellan Vinthagen

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka flyktingrättsrörelsen i Sverige ur ett motståndsperspektiv för att kunna kartlägga motståndsmetoder, svara på vad som utgör motmakten mot vilken motståndet riktas samt visa vilken roll rörelsen anser sig ha. Uppsatsen bygger på fem intervjuer med personer som är engagerade i några av rörelsens grupper, samt på litteraturstudier. Litteraturen kring rörelsen i Sverige har varit mycket bristfällig och därför är min uppsats fokus motiverad. Uppsatsen har fallit inom ramarna för motståndsforskning men också använt sig av teorier utvecklade i maktforskning och forskning på sociala rörelser.

Studien visar att flyktingrättsrörelsen i Sverige är en heterogen rörelse med en bred repertoar av praktiker och strategier för motstånd, vilka jag har kategoriserat i en motståndstypologi. Flera metoder sammanfaller med metoder som beskrivits i studier av motsvarande rörelser i andra länder. Vidare har jag visat att informanterna ser sitt arbete i flyktingrättsfrågor som en del av ett större arbete mot rasism och/eller andra orättvisor och därmed inte bara gör motstånd mot den förda politiken inom området utan också mot de bakomliggande diskurserna.

Abstract

The purpose of this thesis has been to explore the movement for refugee rights in Sweden within a resistance approach. The questions which I have sought to answer are: what and who constitute the movement; what significance does the movement consider itself to have; what methods of resistance are employed by the movement and; to what does the movement direct the resistance? The thesis has been realized through the means of literature studies and interviews with five persons from different groups within the movement. The thesis draws on and contributes to resistance studies but has also engaged theories from research on power and social movements. The study shows that the movement for refugee rights has a broad repertoire of methods for resistance, some of which are also practiced by similar movements in other countries. The study also indicates that the participants in the movement may see their work for refugee rights as part of a larger struggle against injustice, racism or sexism, which gives that the resistance is not only directed at the politics in the field of borders and immigration but also at the underlying discourses.

Innehåll

Sammanfattning	2
Abstract	2
1. Introduktion.....	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Avgränsningar	5
1.3 Disposition	5
2. Tidigare forskning	7
2.1 Flyktingrättsrörelser	7
3. Teori.....	10
3.1 Motstånd och makt	10
3.2 Sociala rörelser	11
4. Metod	13
5. Flyktingrättsrörelsen och dess motstånd	16
5.1 Nätverk	16
5.2 Uppsatsens informanter.....	17
5.3 Vad är flyktingrättsrörelsen och hur förstår den sig själv?	18
5.4 Vad gör flyktingrättsrörelsen motstånd mot?.....	20
5.5 Hur gör flyktingrättsrörelsen motstånd?	22
6. Analys	25
6.1 Flyktingrättsrörelsen - en social rörelse	25
6.2 Inramning och möjlighetsstruktur.....	25
6.3 En jämförelse av motståndsmetoder	29
6.4 Ställföreträdande motstånd	30
6.5 Dekonstruktion av diskurser och identitetspolitik	32
7. Slutsatser	34
7.1 En motståndstypologi.....	35
8. Slutdiskussion	38
9. Referenser	39
Bilaga 1. Litteratursökningar för litteratur om flyktingrättsrörelsen i Sverige.....	44

1. Introduktion

Det har under senare tid, och framförallt efter attackerna 9/11, i Västvärlden utvecklats en säkerhetsbetonad approach till migration med ökad övervakning, förvarstaggande och deportationer för att skydda nationens säkerhet. Dessa åtgärder begränsar rörelsefriheten och asylrätten och ökar åtskillnaden mellan vi och ”de andra” - de inneslutna och de uteslutna. Synen på migranten har mer och mer blivit bilden av en kriminell (Nyers 2003; Khosravi 2009; Lowry och Nyers 2003). Som ett resultat av detta har det på olika platser i världen uppkommit grupper, nätverk och enskilda personer som reagerat mot behandlingen av asylsökande, papperslösa och andra migranter och valt att bemöta det. Forskning kring detta fenomen finns bland annat i Västeuropa, Kanada och Australien där man identifierat det som sociala rörelser för migranternas rättigheter (se t.ex. Nyers 2003; Laubenthal 2007; Tazreiter 2010). Fenomenet finns även i Sverige, där vi bland annat kunnat läsa i tidningarna om demonstrationer och blockader mot avvisningar och utvisningar (se t.ex. Magnå 2011; Bolling 2011) och även sett en statlig utredning av det man kallat ”flyktinggömmare” (Hebert och Jacobsson 1999). Utöver denna statliga utredning finns det dock i dagsläget en mycket knapphändig forskning kring det fenomen som jag här valt att kalla flyktingrättsrörelsen. Vad är flyktingrättsrörelsen? Vad gör den? Hur ska vi förstå deltagarnas handlingar och deras bevekelsegrunder för dessa? För att kunna undersöka detta har jag anlagt ett motståndsperspektiv på rörelsen. Detta angreppssätt har varit användbart för att kunna förstå hur rörelsen fungerar, arbetar och legitimerar sig själv. Genom att förklara aktörernas handlingar som motstånd kan vi närma oss en förståelse av rörelsens varande, dess logik och tankevärld. I likhet med de studier jag läst från andra länder är det också intressant att utreda om detta fenomen också i Sverige kan förstås som en social rörelse, varför jag utöver motståndsansatsen även använt mig av rörelseteori.

1.1 Syfte och frågeställningar

För att kunna utreda mitt problemområde, det vill säga kollektiva handlingar utövade av aktörer i Sverige för flyktingars rättigheter, har syftet med uppsatsen landat i *att undersöka flyktingrättsrörelsen i Sverige ur ett motståndsperspektiv*. Då tidigare forskning kring denna rörelse i Sverige är så begränsad har jag valt att först försöka klargöra vad som kan tänkas utgöra rörelsen och vilka som kan tänkas ingå. Därefter vill jag anlägga ett motståndsperspektiv och försöka förklara rörelsens bevekelsegrunder genom att undersöka

mot vad motståndet utövas och på vilka sätt detta sker. För att uppfylla uppsatsens syfte har jag haft ett antal forskningsfrågor till hjälp. Frågorna som jag vill besvara är:

- *Vad är flyktingrättsrörelsen?*
- *Hur förstår den sig själv?*
- *Vilken är makten mot vilken motståndet riktas?*
- *Vilka motståndsmetoder används?*

Dessa frågor har sedan besvarats med hjälp av intervjuer med fem personer som är engagerade i flyktingrättsfrågor.

1.2 Avgränsningar

Studien intresserar sig för *vilka* motståndsstrategier som används men inte *hur vanliga* dessa är. Detta är en avvägning jag gjort för att bättre kunna förstå logiken bakom en motståndsstrategi och mot vilken makt den riktas. Jag ser detta som ett nödvändigt första steg när motstånd ska undersökas. Jag måste alltså först förstå synen på motstånd, och eftersom motstånd och makt är oupplösligen förbundna även synen på makt, och ha utrymme att diskutera metoderna och strategierna innan frågor som hur ofta eller hur vanligt besvaras. Detta innebär att resultaten av min studie inte går att generalisera till hela flyktingrättsrörelsen i Sverige eller till andra rörelser. Senare forskning måste svara på om mina svar är representativa för rörelsen, det ligger utanför denna studie att göra. För att få denna djupare förståelse för metoderna har jag valt att utföra intervjuer med personer som är engagerade i flyktingrättsfrågor, vilket ytterligare har betytt en avgränsning eftersom jag endast kunnat intervjua ett fåtal (fem personer har deltagit i mina intervjuer). Vidare ligger det utanför min studie att svara på hur effektivt motståndet är, hur motmakten fungerar eller hur dynamiken mellan makten och motståndet ser ut.

1.3 Disposition

Efter detta introduktionskapitel börjar jag med att skissa upp slutsatser och lärdomar dragna från den tidigare forskning kring flyktingrättsrörelser som jag tagit del av. Slutsatserna rör vad som utgör rörelsen, hur den gör motstånd och vilka bevekelsegrunder den har för detta motstånd. Därefter presenteras de teoretiska verktyg jag använder mig av för att förstå flyktingrättsrörelsen – teorier kring motstånd, makt och sociala rörelser – samt den metod som

jag använder i uppsatsen. Sedan beskriver jag kort de fyra nätverk (Aktion mot deportation, Etikkommissionen i Sverige, Nätverket Ingen Människa Är Illegal och Rosengrenska stiftelsen) och de informanter som genom intervjuer ingått i studien. Mina huvudfrågor besvaras sedan med hjälp av deras intervjusvar. I nästföljande del analyseras dessa svar utifrån teorier om sociala rörelser, inramning och möjlighetsstruktur, ställföreträdande motstånd, dekonstruktion av diskurser och identitetspolitik. En kort jämförelse mellan den svenska rörelsens motståndsmetoder och liknande rörelsers metoder i andra länder finns också med. Slutligen visas de slutsatser som kan dras utifrån studien och en motståndstypologi över metoderna som tillämpas av rörelsen presenteras. En sammanfattande diskussion över studiens värde avslutar uppsatsen.

2. Tidigare forskning

2.1 Flyktingrättsrörelser

Vilken forskning har bedrivits inom området? Vad säger den om makt och motstånd? För att kunna utgå från det som redan gjorts inom området och för att min uppsats ska kunna bidra till forskningsläget måste tidigare forskning först skissas upp.

Det jag här kallar flyktingrättsrörelser benämns olika i olika studier och beskriver också delvis olika grupper: *pro-regularization movements* (Laubenthal 2007); *movements for refugee and migrant rights* (Lowry och Nyers 2003); *movements to protect the rights of refugees and asylum seekers* (Tazreiter 2010); *anti-deportation movements* (Nyers 2003); *pro-migrant nongovernmental organizations* (Cullen 2009); *associations mobilizing around the asylum issue* (Monforte 2009); *no-border movements* (Anderson et al 2012) med mera. Benämningen flyktingrättsrörelser har jag valt eftersom den är bred och innefattar alla dessa.

Bristen på akademiskt material är påtaglig. Någon forskning kring flyktingrättsrörelsen i Sverige har jag inte kunnat hitta¹, den enda undersökning jag hittat är den statliga utredningen *Olydiga medborgare? – om flyktinggömmare och djurrättsaktivister* (Hebert och Jacobsson 1999) som dels är gammal (daterad 1999) och dels endast berör en liten del av den enhet jag vill undersöka (dvs. de som ”gömmar” flyktingar). Därför kommer detta stycke handla om studier av rörelser i andra länder. Även här har dock bristen på forskning påtalats (Laubenthal 2007:102,107). Samtidigt, enligt Peter Nyers (2003:1070), finns ett ökande intresse av analys av flyktingars, migranters och dess sympatisörers motstånd mot restriktiva immigrationspolicys. Lowry och Nyers beskriver också rörelsen som ”one of the most energetic and important social and political movements today” (Lowry och Nyers 2003:1). Generellt verkar det finnas en samsyn bland forskarna i det att rörelsen är relativt *ny* samt *mångfacetterad* både vad gäller vilka som deltar och vilka strategier de använder sig av (Nyers 2003; Wright 2003; Laubenthal 2007; Monforte 2009; Cullen 2009; Tazreiter 2010). Flera teoretiker ser också rörelsen som global (Tazreiter 2010; Lowry och Nyers 2003; Nyers 2003:1070, 1080f) eller åtminstone med transnationella influenser (Wright 2003:12). I flera studier visar det sig att många av aktivisterna sammankopplar kampen för flyktingrätt till anti-kolonial och anti-rasistisk politik, eller till en bredare kamp för mänskliga rättigheter och

¹ Efter sökning med hjälp av en universitetsbibliotekarie inom Gunda och Libris, samt databaserna Ciao (Columbia International Affairs Online) och IBSS (International Bibliography of the Social Sciences) på ord som: rörelse*, flykt*, organisation*, fristad* migranter*, asylgrupp, ”ingen människa är illegal”, rättigheter, osv. För en fullständig redogörelse för vilka sökningar jag gjort, se bilaga 1.

social rättvisa (Wright 2003:9; Tazreiter 2010:201f; Nyers 2003:1082; Laubenthal 2007:110; Monforte 2009:415f; Cullen 2009:118; Grove-White 2012:51).

I sin studie av rörelser för regularisering av irreguljära migranter i Frankrike, Schweiz och Spanien fokuserar Barbara Laubenthal den så kallade *möjlighetsstrukturen* (den omgivande kontexten, innefattandes den institutionella struktur, alliansstruktur, de politiska myndigheternas informella strategier och de klyftor som existerar i ett samhälle) som påverkat rörelsernas framgångar (Lilja och Vinthagen 2009:67f; Laubenthal 2007). Även Tazreiter, i sin studie av den australiensiska flyktingrättsrörelsen, beskriver hur politiken under Howard-regeringen 1996 till 2007 påverkade rörelsen. I Pauline P. Cullens forskning kring organisationer i Irland som arbetar för migranter beskrivs den irländska neo-liberala migrationspolitiken ha minskat antalet metoder tillgängliga för organisationerna, och hon beskriver rörelsen som särskilt begränsad då den arbetar i en högprofilerad fråga (Cullen 2009:102ff, 111). Cullen skriver vidare: "...the strategies of public authorities/policy makers interact in patterns of facilitation or repression of the strategies of NGO actors" (Cullen 2009:103). Även Nyers (2003) och Wright (2003) beskriver möjlighetsstrukturen för rörelsen.

I Peter Nyers och Kim Rygiels (red.) bok *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement* från 2012 beskrivs hur flyktingar och andra migranter samt deras sympatisörer gör motstånd mot en allt mer restriktiv och säkerhetsbetonad (eng. *securitised*) migrationspolitik. De menar att migranternas aktivism har stora implikationer för hur vi förstår medborgarskap, i det att det bryter med distinktionen mellan medborgare och icke-medborgare och ifrågasätter den ontologiska uppdelningen mellan dem. Genom migranternas krav på rättigheter gör de sig själva till politiska subjekt och därmed, de facto, till medborgare (Nyers och Rygiel 2012:1,8ff). Andrijasevic och Anderson skriver: "Migrants' claims for justice and the contestation of ascribed/prescribed categories challenges the presupposition that citizenship can not be enacted by non-citizens" (citerade i Nyers och Rygiel 2012:5). När migranten framför ett klagomål som en jämbördig person ifrågasätts det naturliga i dominansrelationen och godtyckligheten uppenbaras (Nyers 2003:1078). Flyktingrättsrörelsen lägger fram alternativa visioner där rätten till rättigheter grundas på andra kriterier, såsom delaktighet i samhället och sociala relationer i rummet och i relation till det gemensamma, än de idag rådande (såsom legal status, uteslutande och dokumentation). Syftet med vissa av rörelsens kampanjer är att störa uppdelningen mellan medborgare och icke-medborgare och att göra denna kategorisering mindre viktig. Motstånd kan utövas genom att vägra erkänna medborgarskap som ett viktigt kriterium (Nyers och Rygiel 2012:9f). Anne McNevin skriver:

”I am thinking here of a refusal to justify one’s political subjectivity in terms that make sense within existing socio-spatial vocabularies and conceptual limits” (McNevin 2012:179). Även Wright lyfter användandet av språket för motstånd i sin beskrivning av yngre aktivister i Kanada som avfärdar motsatser som bra/dålig invandrare, legal/illegal eller flykting/ekonomisk migrant (Wright 2003:9). Nyers och Rygiel beskriver sätten på vilka migranter gör motstånd, och skriver att motstånd aldrig är långt från migration som fenomen. Flyktingens agerande, att fly, är i sig ett motstånd. Som flykting i ”värdlandet” är dock motstånd svårgenomfört, då samröre med en motståndsrörelse kan riskera flyktingens status och säkerhet, och därmed tvingas flyktingen till tystnad och maktlöshet i krav för rättigheter. Trots detta har det uppkommit stora sociala rörelser bestående av migranter över hela världen. Exempel på motståndsmetoder som Nyers och Rygiel tar upp är icke-våld, våld, strejker, forskning, petitioner, parader, läger vid gränser och konstprojekt. Nyers och Rygiel lyfter också hungerstrejker och självskadebeteende som en metod för att genom fokus på kroppen understryka flyktingars avsaknad av röst (Nyers och Rygiel 2012:7ff).

Metoder för motstånd som genomgående förekommer i de studier jag läst inkluderar ockupationer (Nyers 2003:1084f; Laubenthal 2007:101ff; Lowry och Nyers 2003:2; Tazreiter 2010:207), demonstrationer (Monforte 2009:416; Laubenthal 2007:101; Wright 2003:9; Nyers 2003:1083; Grove-White 2012:48), hungerstrejker och självskadebeteende (Nyers och Rygiel 2012:8; Tazreiter 2010:207; Laubenthal 2007:109), upprop/petitioner och brevskrivande (Monforte 2009:416; Cullen 2009:113; Lowry och Nyers 2003:2), fritagning från förvar (platser där immigranter hålls inlåsta) (Wright 2003:6; Lowry och Nyers 2003:2), tillhandahållande av fristad (”gömma” flyktingar) eller etablerandet av fristadszoner (Wright 2003:6; Nyers 2003:1080; Lowry och Nyers 2003:2) samt protester mot privata företag som är involverade i deportationer (Nyers 2003:1081ff; Lowry och Nyers 2003:2).

Sammanfattningsvis visar dessa tidigare studier att det inte finns endast ett samlingsbegrepp för denna rörelse, vilket tyder på att det inte heller är självklart vilka grupper, nätverk och individer som ingår i en ”flyktingrättsrörelse”. Studierna visar också att rörelserna är breda och varierande och relativt nya samt att aktörerna inom rörelserna ofta ser kampen för flyktingars rättigheter i ett större perspektiv av rasism och orättvisor. Vidare är rörelsen enligt vissa forskare global och har potential att förändra sätten på vilka medborgarskap förstås. Slutligen visar tidigare forskning på vilka sätt rörelserna gör motstånd och hur de påverkas av den rådande möjlighetsstrukturen.

3. Teori

3.1 Motstånd och makt

Vad är motstånd? För att kunna kartlägga vilka av rörelsens funktioner och handlingar som är motstånd måste först frågan om vad motstånd är besvaras. Mona Lilja och Stellan Vinthagen behandlar motståndsbegreppet i boken *Motstånd* från 2009. De ger en definition av motstånd som ”en underordnads svar på makt, en praktik som kan utmana och underminera makt, eller en sådan praktik utförd i solidaritet med en underordnad” (Lilja och Vinthagen 2009:51). Lilja och Vinthagens definition är omfattande i det att den erkänner både organiserat motstånd och vardagsmotstånd, både motstånd som riktas mot en diskurs och mot en aktör, både erkänt och icke-erkänt motstånd och den inbegriper även de handlingar som sker med potential att underminera makt även utan intentionen att göra så. Jag kommer att använda mig av Lilja och Vinthagens definition eftersom den har viktiga poänger för min förståelse av motståndet, bland annat eftersom den medger ställföreträdande motstånd. Som vi ska se sker viss aktivitet i flyktingrättsrörelsen som ställföreträdande motstånd varför jag behöver använda mig av en definition som erkänner dessa solidariska handlingar som motstånd.

Motstånd kan inte förstås utan makt, eftersom dessa båda alltid relaterar till varandra (Lilja och Vinthagen 2009:52). Därför krävs det, för att kunna besvara mina huvudfrågor, också en kort diskussion av vilken maktsyn jag kommer använda mig av. James C. Scott, antropolog och statsvetare, har kritiserat Antonio Gramsci och hans efterföljare i teorin om hegemonisk ideologi och ”falskt medvetande” (eng. *false consciousness*), dvs. teori där kontroll över diskurser är källan till makt (Scott 1990:70ff; Lilja och Vinthagen 2009:33f). Scott skiljer på breda och tunna (eng. *thick* och *thin*) teorier om falskt medvetande, där de breda innebär att de underordnade aktivt tror att den sociala ordningen är rättvis och de tunna att de underordnade tror att ordningen är naturlig eller oundviklig (Scott 1990:70ff). Scott har själv utarbetat en ”papperstunn teori om hegemoni” (a paper-thin theory of hegemony) (Ibid. s.82). Scott anser att vi inte är konstruerade av diskursen till den grad att det är omöjligt att tänka oss utanför den (eller åtminstone tänka den omvänd). Kunde vi inte detta skulle ju motstånd omöjliggöras. Scott menar att Gramscis teori om hegemoni inte kan förklara motstånd och social förändring underifrån och anser istället att de underordnade är nödgade att agera som om de vore nöjda med sin position när de är i sällskap med makthavare eller personer som de inte litar på (Ibid. kap 4). I trygga miljöer kan dock de underordnade ge uttryck för den motvilja de känner inför maktrelationen utan att riskera att straffas. Dessa sociala rum kallar Scott för *public transcript* respektive *hidden transcript* (Ibid. s.2ff). Denna maktsyn

bemyndigar alltså personer med en viss *agens*, det vill säga möjlighet att handla (Lilja och Vinthagen 2009:53). Scott menar att det dolda motståndet är speciellt viktigt för de som är direkt beroende av den regim de är underordnade, såsom patienter, fångar eller flyktingar (Ibid. s.75).

En metod för dolt motstånd, eller vardagsmotstånd, är *dekonstruktion*, som innebär att man visar på att diskursen är konstruerad och därför skulle kunna konstrueras på ett annat sätt. Humor är ett exempel på en praktik för dekonstruktion. Både Michel Foucault och Stuart Hall har visat på hur motstånd mot diskurser kan ske genom att begrepp och identitetspositioner upphöjs eller vidgas. (Lilja och Vinthagen 2009:75ff, 81). Melluci har beskrivit kampen om symboler, kunskap och definitioner som en stor del av de sociala rörelserna. I denna kamp synliggörs maktförhållanden och diskursen dekonstrueras. (Hebert och Jacobsson 1999:20).

Scotts teori har naturligtvis kritiserats, bland annat för att den förenklar verkligheten till två kategorier, underordnade och dominerande, och för dess antagande om ett autentiskt och oproblematiskt "jag" (eng. *self*) (Gal 1995:411f, 415f).

Avseende icke-våldsmotstånd är Gene Sharp fadern till den idag ledande teorin om makt och ickevåldsaktion. Sharps teorier bygger på antagandet att staten är beroende av medborgarnas lydnad och att lydnad är en form av samarbete. Lydnaden är vald och beror på flera saker, såsom vana, rädsla, eller uppgivenhet, men en nyckel är människors relation till det straff de riskerar för olydnad. Kritiken mot Sharp utgörs bland annat av invändningen att makten internaliseras i medborgarna, samt att makten inte är beroende av alla grupper av människor. (Lilja och Vinthagen 2009:68f).

3.2 Sociala rörelser

För att undersöka om man kan förstå de aktörer som utövar motstånd mot flyktingpolitiken och dess diskurser som en social rörelse har jag valt att använda mig av teorin om *nya sociala rörelser*.

Nya sociala rörelser är en teori som uppstod i Europa på 1980-talet och som istället för att fokusera strategiska intressen hos aktörerna ifrågasätter identiteter och normer (Lilja och Vinthagen 2009:71). Till skillnad från de "gamla" rörelserna gäller konflikten i de nya sociala rörelserna snarare identiteter och värderingar än materiella fördelningsfrågor som förhållandet arbete - kapital. De är också mer heterogena och mer tillfälliga, de kan till exempel existera

bara under en viss period för ett visst syfte och ha fler tillfälliga medlemmar. De blandar nya solidaritetsformer med äldre former. Exempel på nya sociala rörelser är kvinno-, freds- och miljörelsen (Hebert och Jacobsson 1999:14f). Sociologen Jürgen Habermas har haft stort inflytande på forskningen kring nya sociala rörelser, och sociologen Alberto Melucci är en av de största forskarna inom teorin (Wettergren och Jamison 2006:22f).

Alberto Melluci beskriver en rörelse som ett handlingssystem med tre dimensioner: *solidaritet och vi-känsla, förhållande till en social konflikt* samt *utmaning och överskridande av det system i vilket rörelsen verkar* (Melucci 1992:10). Avseende ”vi-känslan” menar Melucci att sociala rörelser kan förstås som en identitetsskapande process: genom social interaktion skapas den kollektiva identiteten och därmed den kollektiva aktören (Thörn 1991:32). Sociologen Mario Diani menar att en rörelse är ett ”nätverk av handlingar utförda av en mångfald individer, grupper och/eller organisationer som är engagerade i politisk eller kulturell kamp på basis av en gemensam identitet” (Hebert och Jacobsson 1999:13). Man kan också beskriva en social rörelse mer konstruktivistiskt som sociologen Manuel Castells: ”...de är vad de säger sig vara. Deras praktiker (och framförallt deras diskursiva praktiker) utgör deras egendefinition.” (Castells citerad i Wettergren och Jamison 2006:30).

En rörelse opererar alltid i en kontext och är starkt beroende av den omgivande verkligheten, eller *möjlighetsstrukturen*. En konsekvens blir att motstånd inom vissa, mer högprofilerade, områden möter större hinder från staten (Lilja och Vinthagen 2009:67f). En medvetenhet om möjlighetsstrukturen är viktig för min uppsats då ett sådant teoretiskt verktyg kan hjälpa oss förstå varför vissa metoder för motstånd används och varför andra metoder inte används. Detta gäller särskilt då, som jag redogjort för i inledningen, migration alltmer ses som en fråga om säkerhet och därmed är en högprofilerad fråga.

4. Metod

För att kunna besvara mina frågor har jag behövt gå till personer som är engagerade i rörelsen, då svaren inte finns som sekundärkällor. En annan anledning är att trovärdigheten ökar vid användning av primärkällor (Esaiasson et al. 2007:319). Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar har intervjuer varit lämpligt som min främsta metod. De har utförts med fem personer från olika delar av flyktingrättsrörelsen och varit semi-strukturerade eftersom jag ville ha svar på specifika frågor men samtidigt vara öppen för andra perspektiv och en annan begreppsvärld som kanske inte kommit fram i en strukturerad intervju. Intervjuerna har haft den fördelen att de, jämfört med till exempel enkäter, har gett en djupare förståelse i och med att informanten kan utveckla sina svar och exemplifiera och jag kan ställa följdfrågor eller förklara om en fråga är oklar. Jag har dock upplevt att det negativa med intervjuer som metod är att personen måste ha möjlighet, och vara intresserad av, att avsätta tid för att träffa mig, något som varit ett problem i min studie (se nedan).

Urvalet var strategiskt eftersom jag hade få undersökningsenheter och inte var intresserad av representativitet. Istället ville jag ha kvalitativt olika enheter med stor variationsbredd. (Halvorsen 1992:102). Jag valde därför organisationer eller nätverk som arbetar på olika sätt för att få en bredd av motståndspraktiker. Det jag kallar flyktingrättsrörelsen består av många organisationer, nätverk och enskilda som på olika sätt gör motstånd mot Sveriges behandling av asylsökande, papperslösa och andra migranter. En del arbetar med att säkra asylrätten, andra arbetar med andra aspekter av flykt och migration, exempelvis rätt till vård för papperslösa. Gränser och reglerad migration påverkar statusen på människor även inom länder och har därför inverkan på inte bara asylrätten och rätten att lämna sitt land utan på en mängd rättigheter kopplade till bland annat anställning, boende och sociala tjänster, beskrivet av Anderson et al med följande ord: ”Borders follow people and surround them as they try to access paid labour, welfare benefits, health, labour protections, education, civil associations and justice” (Anderson et al 2012:76). Därför har jag valt att inbegripa i rörelsen även grupper som arbetar med dessa rättigheter. För att försäkra mig om att de ser sitt arbete som en del av en större flyktingrättsrörelse har jag explicit frågat om detta. Två av de valda grupperna arbetar utifrån en ideologisk ståndpunkt att inte erkänna nationalstatsgränserns legitimitet att hindra människors rörelser, de andra har inte en sådan uttrycklig ideologi. Valet att i min förståelse av rörelsen inkludera grupper som arbetar med olika aspekter av flyktingars rättigheter – såsom rätt till uppehållstillstånd eller rätt till vård – kan ha negativa

konsekvenser eftersom det inte går att jämföra med alla de rörelser som beskrivits i de tidigare studier jag tagit del av. Ett nätverk som arbetar för vård till papperslösa kan rimligtvis inte ingå i en ”no-border movement” (Anderson et al 2012) eller en ”anti-deportation movement” (Nyers 2003). Valet att ändå göra ett sådant urval motiveras av ovanstående resonemang om hur gränser påverkar människors tillgång till olika typer av rättigheter samt att vissa av grupperna/nätverken samarbetar mycket trots att de arbetar med olika aspekter av flyktingars rättigheter (till exempel samarbetar Rosengrenska stiftelsen och Ingen Människa Är Illegal).

Jag har valt att bara ta med grupper som enbart jobbar med frågor som rör flyktingars rättigheter, därmed försvinner stora aktörer som till exempel Svenska Kyrkan och organisationer som Amnesty International och Rädda Barnen, vars agenda endast till liten del består av arbete för flyktingars rättigheter. Jag har också valt bort kampanjer som till exempel Ain't I a Woman² och Rätt till vård-initiativet³ då de utöver enskilda personer även består av organisationer. Jag har även bland kvarvarande grupper varit tvungen att göra en avgränsning på grund av uppsatsens begränsningar. Detta urval har jag gjort på basis av gruppernas arbetssätt. Jag gjorde alltså mitt urval utifrån min förförståelse av på vilka sätt de olika nätverken och organisationerna gör motstånd. Jag valde ut *Aktion mot deportation* som jobbar mycket med direkta aktioner, *Etikkommissionen i Sverige* som värnar asylrätten genom att vittna om avvikelser i enskilda fall och bidra till forskning, *Rosengrenska Stiftelsen* som arbetar med vård till papperslösa och *Nätverket Ingen Människa Är Illegal (IMÄI)* som verkar både politiskt och praktiskt för papperslösas rättigheter.

I urvalet av individer från de olika organisationerna och nätverken har jag haft en strävan efter att få en blandning i ålder och kön. Detta har dock inte varit ett mål med undersökningen utan snarare ett medel för att få en så bred och verklighetstrogen bild som möjligt. Eftersom jag ser samhället som starkt uppdelat efter ålder och kön är det rimligt att anta att det *kan* få utslag i hur man gör motstånd, och därför har jag alltså valt personer med olika kön och ålder (för en diskussion om ålder- och könsuppdelningar och hur dessa samverkar, se t.ex. Collins 1998; Mattsson 2010). Jag har också valt att intervjua personer som har varit engagerade i minst ett år och som har erfarenhet av gruppens arbetssätt, detta för att de ska ha lättare att svara på mina frågor om hur deras motstånd utförs och hur gruppen och/eller motståndet eventuellt har ändrats över tid. Min målsättning var att intervjua två personer från varje nätverk/organisation för att minska risken för att en enda person får för stort genomslag i min beskrivning av

² Kampanjen för papperslösas kvinnors rätt till skydd, <http://aintiawomankampanjen.wordpress.com/>

³ Kampanj för papperslösas rätt till subventionerad vård, <http://www.vardforpapperslosa.se/>

gruppen och dess motstånd. Detta har dock inte kunnat realiseras fullt ut. Vad gäller Etikkommissionen har det varit ett problem att den är baserad i Stockholm och jag i Göteborg och då jag och min intervjuperson inte kunde få till en träff var intervjun tvungen att ske över telefon. Avseende nätverket Aktion mot deportation var det svårt att få någon att ställa upp på intervju, därför blev det bara en intervju. Jag anser dock att det inte påverkat min uppsats alltför negativt då intervjupersonen från Aktion mot deportation varit mycket engagerad i flyktingfrågor under en längre tid och kunde ge många reflektioner kring bevekelsegrunder, metoder och strategier. Totalt genomförde jag fem intervjuer och två studiebesök. Studiebesöken gjorde jag på Rosengrenska stiftelsens vårdmottagning och på Kafé Illegal i Göteborg (mötesplatsen för personer som är intresserade av IMÄI:s arbete). Fem intervjuer är tillräckligt för att uppnå mitt syfte men i minsta laget och jag anser att uppsatsens kvalitet och trovärdighet hade förbättrats av ett större material.

Vad gäller litteraturstudierna har det, som tidigare redogjorts för under rubriken ”tidigare forskning”, varit svårt att hitta litteratur kring flyktingrättsrörelsen i Sverige. Mina metodologiska kunskaper i informationssökning var bristande, varför jag fick ta hjälp av en universitetsbibliotekarie. En fullständig redogörelse för vilka informationssökningar jag gjort finns i bilaga 1.

Viktigt att understryka är att en rörelse, till skillnad från en grupp, inte går att peka ut klart och tydligt och att dessa mina valda grupper enligt min förståelse *ingår* i rörelsen, men inte *utgör* rörelsen. En rörelse är större än dess bärare och kan också förstås som att den finns i utrymmet mellan grupperna (Wettergren och Jamison 2006:11).

Begreppet flykting i ”flyktingrättsrörelse” bör i det här sammanhanget inte förstås som enbart de som fått flyktingstatus enligt FN:s flyktingkonvention från 1951, det restriktiva tillerkännandet av flyktingstatus är ju ett av rörelsens stora kritikområden (se t.ex. Anderson et al 2012:74). Flykting bör här istället ses som ett mycket bredare begrepp för att beskriva de som av olika skäl känt sig nödgade att lämna sitt hemland.

5. Flyktingrättsrörelsen och dess motstånd

5.1 Nätverk

Aktion mot deportation är en folkrörelse mot reglerad invandring, förvarstagande och verkställande av avvisningsbeslut, något som i plattformen från 2009 beskrivs som ”det våld som dagligen utövas i svenska medborgares namn” (Amd 2009a). Aktion mot deportation menar att detta våld är en grundsten i migrationspolitiken, tillsammans med ”misstrons och rasismens logiker” (Amd 2009a). De erkänner inte nationsgränser utan menar att dessa är konstruktioner och att dess migrationskontroll bygger på en orättvis historia och på rasism. Aktion mot deportation arbetar för tre krav: ett omedelbart stopp på våldet och avhumaniseringen, stopp för alla deportationer, samt frigivning av alla som sitter i förvar. (Ibid.). Aktion mot deportation finns i Göteborg, Skåne, Stockholm, Uppsala och Örebro (Amd 2009b).

Etikkommissionen i Sverige är ett nätverk för mänskliga rättigheter i asylprocessen. Nätverket menar att asylpolitiken i hela EU går mot en hårdare linje och de vill därför värna om mänskliga rättigheter genom att vittna om avvikelser i enskilda fall och att bidra till forskning. Etikkommissionen är politiskt och religiöst obunden och vill bland annat verka för att mänskliga rättigheter tillämpas både för asylsökande och papperslösa som behöver skydd, att synen på människor på flykt blir mer human och generös och att bilda opinion i flyktingpolitiska frågor. (Etikkommissionen u.å.⁴ a). Nätverket bildades 2011 och består endast av enskilda (Etikkommissionen u.å. b).

Rosengrenska stiftelsen bildades 1998 och är ett Göteborgsbaserat nätverk bestående av frivillig vårdpersonal som bistår gömda flyktingar. Nätverkets främsta mål är att avskaffa sig själva, då man anser att alla människor har rätt till vård. Övriga mål är att sprida kunskap om flyktingars situation och att förmedla hjälp till papperslösa som inte kan eller vågar uppsöka vanliga vårdinrättningar. Sedan 2008 samarbetar man med Röda Korset. (Rosengrenska stiftelsen u.å.).

Nätverket Ingen Människa Är Illegal (IMÄI) erkänner inte nationalstaters rätt att begränsa människors rörelser över gränser. I plattformen skriver de: ”Tills dess att nationsgränserna har avskaffats arbetar vi därför för att alla människor som befinner sig inom en stats gränser ska ha samma sociala, politiska och ekonomiska rättigheter samt skyldigheter”. (IMÄI u.å.). Nätverket arbetar för att alla som är i Sverige och vill stanna ska få uppehållstillstånd och att

⁴ u.å. står för utan år och används enligt Harvardsystemet för källor utan utgivningsår.

människor ska kunna komma in i, och få stanna i, EU. De sprider också kunskap om migrationspolitiken, stödjer asylsökande och papperslösa praktiskt och samarbetar med andra organisationer för migranternas rättigheter. Nätverket Ingen Människa Är Illegal har lokalgrupper i Göteborg, Norrbotten, Stockholm, Uppsala och Östersund. (Ibid.). I Göteborg har nätverket funnits sedan 2001 (IMÄI 2012). Ingen Människa är Illegal Göteborg och Ingen Människa Är Illegal Stockholm är medlemmar i paraplyorganisationen FARR, Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd (FARR u.å.).

5.2 Uppsatsens informanter

Sarah Andersson, 30 år, är engagerad i Ingen Människa Är Illegal i Göteborg sedan 2004. IMÄI Göteborg består av många olika arbetsgrupper och Sarah är med i kontaktpersonsgruppen Momo och i Kafé illegal som ordnar introduktionskaféer där de som är intresserade av nätverkets arbete får information om migrationsfrågor och om hur IMÄI arbetar. Sarah håller ibland också föreläsningar.

Anita Dorazio, 75 år, har varit engagerad i flyktingfrågor sedan början av sjuttioalet och har själv varit med att starta upp flera nätverk. Hon har varit engagerad i Fristadsrörelsen⁵, Asylkommittén i Stockholm och FARR, och hon startade tillsammans med två läkare den första vårdmottagningen för papperslösa 1995. För två och ett halvt år sedan tog hon tillsammans med två andra initiativ till Etikkommissionen. Anita har också varit engagerad i vänsterpartiets fristadsfond sedan 1996.

Kristofer Lundberg, 29 år, har engagerat sig i flyktingfrågor i ca 15 års tid, i flera olika nätverk och aktioner. Han var med i bildandet av Aktion mot deportation för ca två och ett halvt år sedan, men säger: ”Jag känner inte tillhörighet till en grupp eller ett nätverk när det gäller flyktingfrågor utan jag kommer jobba för stunden där det gör mest nytta.” Kristofer är även engagerad i Rättvisepartiet Socialisterna i Göteborg.

Anne Sjögren är 59 år och sjuksköterska. Hon var 1998 med och bildade Rosengrenska stiftelsen, ett nätverk av främst sjukvårdsutbildade människor som ideellt hjälper papperslösa med vård. Sedan 2008 är hon anställd som teamledare i Vård för papperslösa, ett samarbete

⁵ Fristadsrörelsen är ett nationellt nätverk som inrättades 1989. Syftet med rörelsen är att ge fristad åt flyktingar som nekats asyl och därigenom påverka flyktingpolitiken. (Hebert och Jacobsson 1999:13; Fristadsrörelsen u.å.).

mellan Rosengrenska och Röda korset. Hon är också med i svensk sjuksköterskeförenings etiska råd och sammankallande för Rätt till vård-initiativet.

Néstor Verdinelli, 67 år, har varit engagerad i flyktingfrågor sedan 1984 och kom själv till Sverige som politisk flykting från Argentina. Han har varit engagerad i Fristadsrörelsen och i Rosengrenska stiftelsen och var med i bildandet av Ingen Människa Är Illegal i Göteborg 2001 och har nu en handledarroll i det nätverket.

5.3 Vad är flyktingrättsrörelsen och hur förstår den sig själv?

Det första som bekräftas i mina intervjuer är att flyktingrättsrörelsen *finns*. Informanterna talar ledigt om det de arbetar i som en rörelse och talar ofta om den i ”vi”-termer. Det andra som bekräftas är bilden av att flyktingrättsrörelsen i Sverige, liksom liknande rörelser runt om i världen, är en heterogen och diversifierad rörelse. När mina informanter berättar om vilka som deltar i rörelsen visar det att det bland annat är kyrkligt engagerade människor, många vänsterpartister och miljöpartister och många unga. Kristofer och Sarah menar att det *är* en blandad rörelse men också att det *bör* vara det. Kristofer säger: ”Vi kan inte bara ha en aktivistgrupp som är beredd att ta stryk och åtal utan vi måste skapa en rörelse som samlar tusentals och tiotusentals för att förändra flyktingpolitiken. Och då behöver vi alltifrån aktiva i Svenska kyrkan till de mest hårdföra aktivisterna. Och då måste det finnas en öppenhet för alla”. Sarah säger: ”Jag tänker att man behöver göra motstånd på bred front och många olika människor som kan kämpa på olika sätt behövs i nätverket”.

Ändå är det möjligt att de grupper som utgör rörelsen är mer eller mindre homogena. Aktion mot deportation består främst av svenska vänsterorganisationer. I Ingen Människa Är Illegal finns en övervikt av vita, och många är unga. Asylrörelsen⁶, som Kristofer också är engagerad i, består tvärtom till största delen av flyktingföreningar. Néstor berättar att det skett ett generationsskifte inom flyktingrättsrörelsen i Göteborg. Inom Fristadsrörelsen var de flesta medelålders eller äldre, etablerade människor. Det var mycket kyrkligt folk och en del intellektuella. Idag står det klart att det skett ett skifte i och med, men inte bara, IMÄI. De engagerade är mycket yngre och gör i regel ett ideologiskt ställningstagande, många är också

⁶ Asylrörelsen finns i ett flertal städer runtom i Sverige. I Göteborg består nätverket av Iranska flyktingars riksorganisation, Irakiska flyktingars riksförbund, Afghanska flyktingförbundet, Stödgruppen för sudanesiska flyktingar, en grupp kongolesiska flyktingar samt Rättvisepartiet Socialisterna.

engagerade i andra frågor. Han menar även att flyktingrättsrörelsen i Göteborg tydligare blivit en vänstergrej. Han berättar att det känns lugnt för honom att det finns ungdomar som fortsätter arbetet. I den äldre generationen av flyktingrättsrörelsen har många dött idag. Även Anita skildrar detta: ”Många som varit aktiva är gamla nu, man är trött. Det är en väldigt trött flyktingrörelse”. Men bilden av en trött rörelse motsägs av andra informanter. Anne berättar om det första mötet som hölls för att bilda Rosengrenska, sommaren 1998, då det kom läkare och sjuksköterskor, diakoner, någon nunna, och politiskt aktiva unga människor. Hon beskriver gruppen som ”ett entusiastiskt gäng” och att det är representativt för hur nätverket kommit att se ut, både vad gäller stämningen och bredden av människor. Anne förklarar vidare att en del som jobbar med Rosengrenska är personer som jobbat i andra länder genom organisationer som Läkare Utan Gränser eller solidaritetsrörelser, och som är vana att rycka in där det behövs: ”Detta är att biståndsarbete på egen bakgård”. Néstor menar dock att Rosengrenska är ett ganska homogent nätverk och att det är rätt naturligt eftersom de har en begränsad och konkret uppgift. Att rörelsen skulle vara trött står också i motsats till det Kristofer säger: ”Den största rörelsen som vi haft i Sverige i modern tid är flyktingamnestirörelsen. 2005 samlade man 20 000 på gator och torg i hela landet”. Han fortsätter: ”Det som jag hoppas på är att det ska födas en ny flyktingamnestirörelse i den storleken eller större. Det finns en oerhörd potential för det”.

Flyktingamnestikampanjen 2005-2006 återkommer i intervjuerna. Enligt Sarah var rörelsen större då och när den tog slut blev det lite mindre engagemang fram till förra riksdagsvalet (hösten 2010). När Sverigedemokraterna kom in i riksdagen och det skedde fler deportationer kom fler personer för att engagera sig igen. I linje med detta berättar Anita att luften gick ur de som jobbade med flyktingamnestikampanjen efter att den avslutats eftersom det var ett tungt jobb med kampanjen. Det tunga och slitsamma arbetet är något som kommer fram i intervjuerna och man understryker vikten av att ta hand om varandra inom nätverken. Kristofer menar att flyktingrättsrörelsen inte blivit mindre efter flyktingamnestikampanjen men att den arbetar på andra sätt: ”Jag skulle nog säga att det är fler engagerade idag, än då, men man arbetar på olika sätt. 2005 hade vi inte skolor för gömda. 2005 var den direkta hjälpen till gömda inte lika utbredd. Jag tror att Flyktingamnestirörelsen födde massor små rörelser när den lades ner”. Både Kristofer och Sarah menar dock att rörelsen behöver mer samordning.

Néstor menar att flyktingrättsrörelsen är väldigt viktig, för att det är en av de platser där den ”moraliska reserven” finns kvar. På sikt kommer denna reserv av människor som är beredda

att kämpa för andras liv leda till en chans att behålla en moralisk sund grund i samhället. Även Sarah framhåller rörelsen som väldigt viktig och Anita säger att flyktingrättsrörelsen tyvärr är viktigare än någonsin.

Sammanfattningsvis finns det en flyktingrättsrörelse i Sverige som bland annat arbetat med flyktingamnestikampanjen 2005. Rörelsen är heterogen men med vissa mer homogena grupperingar. Den ser sig själv som en enhetlig rörelse och bedömer sig ha en viktig roll att fylla.

5.4 Vad gör flyktingrättsrörelsen motstånd mot?

Jag erfar efter mina intervjuer att flyktingrättsrörelsen gör motstånd mot flyktingpolitiken och mot de diskurser som ligger bakom den. Mina informanter beskriver flyktingpolitiken som restriktiv, inhuman, orättvis och omänsklig. Anita och Néstor, som varit engagerade i flyktingfrågor sedan 70-talet respektive 80-talet, och Sarah, som varit engagerad sedan 2004, upplever att flyktingpolitiken blir värre och värre.

Sarah, Kristofer och Néstor framhåller att de ser flyktingpolitiken som formad av rasism. Sarah berättar: ”Inom institutioner som Migrationsverket och domstolarna finns det jättemycket rasism och sexism. Det behöver hela tiden ifrågasättas. Det handlar om mer än att en person ska få uppehållstillstånd, det handlar om samhällsklimatet och vad vi vill ha för slags värld: vilka är välkomna var.”

Utifrån informanternas svar kan jag konstatera att de ägnar sig åt diskursivt motstånd, där flyktingpolitiken anses vara en del av en viss logik i samhället. De talar bland annat om rasism, sexism och människovärdet. ”Det handlar om synen på oss människor” säger Anne. Néstor tror att de som är aktiva idag gör motstånd även mot andra delar av systemet än just bara flyktingfrågan och menar att förr var det fler som var engagerade bara i flyktingfrågan. Detta bekräftas av Sarah som säger att man ger hjälp för att man vill förändra systemet och av Kristofers ståndpunkt: ”Det som behövs är en helt ny samhällsform som utgår från människors behov, solidaritet och rättvisa för alla”.

Néstor och Anita talar båda om behandlingen av flyktingar, om en vi-och-dem uppdelning. Även olika flyktinggrupper blir olika behandlade, förklarar Néstor och menar att om man är svart och muslim står man lägst i rang, något som märks i behandlingen av somalier. Anita förklarar att upprördheten mot orättvisan mot människor på flykt är en bra grund för aktivt

motstånd. Samtidigt berättar hon att hon oftast inte ser sitt arbete som motstånd utan mer som medmänsklighet, men, tillägger hon, ”Det är motståndsarbete på grund av att asylrätten blivit asylpolitik”. Inte heller Anne ser sitt arbete som motstånd, utan mer som ett försvar av civilisationen, av de mänskliga rättigheterna och av sjukvårdsetiken. Möjligen ett motstånd mot nedtrappningen av de mänskliga rättigheterna, framhåller hon, och gör åter en hänvisning till ett större sammanhang: ”Det här arbetet är lika mycket mitt eget försvar av samhällsbygget”.

Jag bedömer att Sarah genom sin beskrivning av flyktingpolitiken placerar den inom en rasistisk, sexistisk och heteronormativ diskurs. Sarah säger: ”Flyktingpolitiken är mycket mer än lagar, det är mer ett synsätt kring människors värde - vilka som har rättigheter och vilka som inte har det. Det är en rättighetsfråga. Vita heterosexuella män i västvärlden har rättigheterna, de andra har inte det”. I Kristofers beskrivning av det de gör motstånd mot i Aktion mot deportation framhåller han politiken och rasismen: ”Det är politiken, den rasistiska flyktingpolitiken, som vi gör motstånd mot. Det är regeringen och flyktingpolitiken som vi bekämpar, inte polisen, inte kriminalvården, inte flygbolagen. Däremot så pekar vi hela tiden på att alla har ett ansvar.”

Néstor har en historiskt formad ansats till rättvisa. På min fråga om vad han gör motstånd mot svarar han att det i grunden är kolonialeuropa. Europa har byggt sitt välstånd på att stjäla och kan därför inte klaga när det kommer flyktingar. Han menar att alla från fattiga länder har rätt att stanna, att Europa inte har rätt att döma dem till fattigdom.

Informanterna pratar om föreställningar i samhället som de arbetar mot eller som de påverkas av. Anne talar om en föreställning om ”sjukvårdsturism” – att om Sverige ger vård till alla så kommer hela världens sjuka flytta hit. Sarah berättar att Ingen Människa Är Illegal vill slå håll på myten om Sveriges humana flyktingpolitik, Anita säger att media skriver om flyktingar som om det kommer enorma mängder till Sverige och Néstor förklarar: ”Det handlar också om den allmänna inställningen. När latinamerikanerna kom på sjuttioalet var de sedda som frihetshjältar, idag ses de som gör samma sak som terrorister”.

Vi kan konstatera att informanterna gör motstånd mot politik, föreställningar och diskurser som påverkar flyktingars rättigheter på ett negativt sätt. När vi fastlagt detta kan vi gå vidare till frågan om på vilket sätt motståndet utförs.

5.5 Hur gör flyktingrättsrörelsen motstånd?

Rosengrenska stiftelsen har tre mål: att avskaffa sig själva; att sprida kunskap om flyktingars situation och; att ge vård. Arbetet får alltså ske, som Anne säger, ”på olika fronter”. En del av arbetet består i opinionsbildning och att vittna om konsekvenserna av politiken.

I Aktion mot deportation förklarar Kristofer att det är en ständigt pågående diskussion kring vilka taktiker man ska använda sig av. Kristofer har en pragmatisk inställning och menar att ansträngningarna bör läggas där det behövs som mest, att metoder och strategier bör ändras dels beroende på vilka flyktingfall man arbetar med och dels på hur situationen i stort ser ut. Kristofer berättar att hans engagemang under 15 år också tagit olika form. I en period har han arbetat framförallt med direkta aktioner, blockader eller demonstrationer, men när det är enskilda flyktingfall som tar mycket tid så menar han att man får överlämna aktionerna till andra och koncentrera sig på det juridiska, på kontakter med advokater, migrationsverket och media. Nätverket Aktion mot deportation har dock inriktat sig mycket på direkta aktioner, däribland blockader av utvisningar. Logiken bakom blockader som motståndsform förklarar Kristofer: ”Oavsett om vi lyckas stoppa en enskild utvisning eller inte så blir aktionerna i sig ett sätt att lyfta flyktingfrågan på den politiska dagordningen och det blir en seger i sig”. Han berättar att det blev en riksnyhet när Aktion mot deportation blockerade flyktingförvaret i Kålleröd i tre dygn och polisen inte bröt blockaden. Nätverket använder media i den mån de kan, säger han. Våren 2011 inleddes en hungerstrejk i Göteborg av en grupp på 89 iranska flyktingar. Då ändrade Kristofer och andra med honom fokus för att ge stöd till dem för att de behövde hjälp att få ett genomslag i media.

I de direkta aktionerna använder sig Aktion mot deportation av civil olydnad och icke-våld. Aktivisterna höjer sig över en befintlig lag för att de vill förändra den. Även rättegången kan användas för att göra motstånd, genom att framföra politiska krav i rättegången, förklarar Kristofer. ”Vi vill bli friade men vi nekar inte till aktionen eller vad målet med aktionen var. Det olagliga är inte våra blockader, utan det är flyktingpolitiken” säger han och hänvisar till att regeringen och migrationsverket bryter mot de mänskliga rättigheterna, bland annat mot barnkonventionen och tortyrkonventionen. Valet av icke-våld som motståndspraktik motiveras av Kristofer som ett sätt att få stöd för protesterna. Vid blockaderna används även övertalningstaktiker: ”När vi genomför blockader appellerar vi till polisen, istället för att göra talkörer mot polisen. Vi pekar på att alla har ett val, varje polisman har ett val att delta i en utvisning eller inte. Vi försöker peka på att de kan bli en del av en handling som kan kosta människor livet, de kan bli en del av en politik som gör människor faderlösa eller moderlösa

och uppmanar dem att vägra genomföra det”. Men nätverket använder även andra metoder än direkta aktioner, bland annat demonstrationer, föreläsningar och deltagande i debatter, eller protester via mail och telefon till buss- och flygbolag som deltar i utvisningar. Kristofer menar att det är lätt att frita någon från förvaret eller blockera en väg, men att ordna bostad, jobb och så vidare när flyktingen är gömd är svårare: ”Det handlar egentligen om mycket mycket mer än blockader”.

Även Néstor menar att motståndet genomförs på det sätt som är mest effektivt: ”I Argentina var det en annan orättvisa och då gjorde vi motstånd på ett annat sätt. Man arbetar på det sätt som behövs för att rädda människors liv”. Han menar att det krävs offentligt motstånd när förtrycket är strukturellt snarare än individuellt. Ett exempel är att syftet med Fristadsrörelsen förutom att gömma flyktingar undan ut- eller avvisning också var att offentliggöra hur situationen ser ut. Utöver att gömma och hjälpa flyktingar med sjukvård har Néstor gjort motstånd genom hungerstrejker, att vägra svara på frågor eller använda sig av media. Han anser att civil olydnad är det bästa sättet att göra motstånd på i Sverige eftersom det leder till uppmärksamhet och eventuellt till tvivel hos motståndaren. Genom civil olydnad får man en djupare och bredare diskussion, och räddar liv rent konkret. Néstor tror inte på skrivelser till ministrar eller liknande motståndsmetoder. Dialog med Sveriges migrationsminister Billström (m) menar han inte är möjlig: ”för vi pratar inte samma språk – jag pratar om människor, han pratar om teorier och principer”. Han berättar att motståndet också har förändrats under tiden han varit aktiv. Förr fanns inte förvaret och det var andra juridiska förhållanden, man kunde till exempel alltid lämna in en ny ansökan. När man gömmer idag måste man också vara mer noggrann med säkerheten eftersom polisen har börjat leta mer aktivt, förklarar Néstor.

Anita menar också att arbetet har förändrats med tiden. På 70-talet var det mer socialt arbete, lära ut språket och liknande, eftersom flyktingarna fick asyl. Det var i mitten på 80-talet som man började ge avslag och då ändrades arbetet till att bli mer juridiskt. Liksom Kristofer hänvisar hon till lagar och internationella konventioner som barnkonventionen, Genèvekonventionen och tortyrkonventionen. Genom Fristadsrörelsen har hon arbetat med att gömma flyktingar, och genom vårdmottagningen för gömda arbetar man dels med att ge vård, dels med juridisk hjälp. Genom Etikkommissionen har också forskning påbörjats och man har skrivit en rapport om de apatiska flyktingbarnen. I likhet med Néstor menar Anita att dialog inte hjälper och att politiken är tungrodd och att det därför inte finns några andra sätt att arbeta på än med direkt hjälp. Hon säger också att kultur är ett sätt att göra motstånd på, att man genom kultur med humor kan påtala orättvisor.

Sarah förklarar att motståndarbetet inom Ingen Människa Är Illegal ändras efter vilka som är aktiva i nätverket och efter hur politikens förändras, hon nämner den nya arbetskraftsinvandringslagen som ett exempel. Inom nätverket finns flera olika grupper som arbetar på olika sätt. Det finns till exempel en juristgrupp som stöttar papperslösa juridiskt, det finns de som arbetar med kampanjer, de som levererar bröd till papperslösa, de som jobbar med gömda barn och de som håller föreläsningar. Nätverket arbetar också med att förmedla pengar, bostad, skolplats och vård⁷.

Sarah berättar att det finns en diskussion inom nätverket om balansen mellan det praktiska och det politiska arbetet, men att de behöver båda benen att stå på. Sarah exemplifierar: ”Vi behöver skaffa fotbollsskor till ett gömt barn samtidigt som vi kämpar för att skolan ska vara öppen för alla gömda, både vuxna och barn”. Beroende på vad man vill uppnå arbetar man på olika sätt. Inom Ain't I a Woman-kampanjen⁸ är det viktigast att bedriva lobbying mot politiker, för att till exempel förändra praxis kring hur papperslösa kvinnor får jourplats eller bemöts inom migrationssystemet, men när man arbetar mot allmänheten måste man skapa mer spännande event, förklarar Sarah.

⁷ Information från Kafé Illegal 24/4 2012

⁸ Kampanjen för papperslösas kvinnors rätt till skydd, <http://aintiawomankampanjen.wordpress.com/>

6. Analys

6.1 Flyktingrättsrörelsen - en social rörelse

Med hjälp av Alberto Meluccis definition av en social rörelse med de tre dimensionerna *solidaritet och vi-känsla, förhållande till en social konflikt* samt *utmaning och överskridande av det system i vilket rörelsen verkar* (Melucci 1992:10) kan vi förstå detta fenomen av aktörer för flyktingars rättigheter som en social rörelse. Vi-känslan bekräftas av mina informanter som anser att deras nätverk är en del av en större rörelse. Nätverket som jag var mest tveksamt till om de skulle definiera sig själv som en del av en flyktingrättsrörelse var Rosengrenska stiftelsen. Detta beror på att de arbetar med en begränsad fråga som ligger utanför asylrätten och för att de studier jag tagit del av inte berör aktörer som arbetar för vård för papperslösa som en del av rörelserna. Anne menar att Rosengrenska visserligen har en avgränsad uppgift men att de arbetar nära jurister och andra som hjälper flyktingar på olika sätt. Anne menar att Rosengrenska definitivt är en del av en större flyktingrättsrörelse. Hon säger att vård måste skiljas från de andra frågorna men att detta samtidigt inte är möjligt fullt ut och exemplifierar med en gravid kvinna som bor i en bil eller en barnfamilj som inte har råd med mat, och säger att då kan hon hänvisa till andra grupper som till exempel IMÄI. Ingen av mina fem informanter har protesterat när jag placerat deras arbete under beteckningen ”flyktingrättsrörelsen” (däremot är det inte säkert att det är detta namn de själva föredrar). Enligt Castells definition av en social rörelse ”[...]de är vad de säger sig vara” (Wettergren och Jamison 2006:30) är slutsatsen redan här att fenomenet *är* en flyktingrättsrörelse. Enligt Meluccis definition krävs dock även ett förhållande till en social konflikt och utmaning av gränser i det system i vilket rörelsen verkar (dvs. att rörelsen verkar för social förändring). Båda dessa kriterier anser jag uppfyllda i detta fall, konflikten gäller vilka rättigheter, värden och normer som ska gälla i fråga om flyktingar som kommit till Sverige och utmaningen av systemet gäller utmaningen av de normer, regler och värden som de befinner sig i konflikt med (till exempel värdet av nationalstatens gränser, regeln att endast de med uppehållstillstånd får vård eller normen om vithet). I enlighet med teorin om nya sociala rörelser är också flyktingrättsrörelsen i Sverige heterogen och fokuserar värden snarare än materiella fördelningsfrågor (Hebert och Jacobsson 1999:14f).

6.2 Inramning och möjlighetsstruktur

I likhet med flera studier av liknande rörelser i andra länder visar mina intervjuer på att vissa aktivister sammankopplar kampen för flyktingrätt med en anti-kolonial och anti-rasistisk

politik, eller till en bredare kamp för mänskliga rättigheter och social rättvisa (jämför Wright 2003:9, Tazreiter 2010:201f, Nyers 2003:1082, Laubenthal 2007:110, Monforte 2009:415f, Cullen 2009:118; Grove-White 2012:51). Hänvisningar till de mänskliga rättigheterna görs i mina intervjuer av Anita, Anne och Kristofer. Möjligtvis beror detta på en diskurs i Sverige där mänskliga rättigheter ses som en naturlig och önskvärd del av samhället⁹. I Amy Gurowitz' studie av aktivism för migranternas rättigheter i Malaysia visas att hänvisningar till mänskliga rättigheter och internationell standard är fruktlösa i Malaysia då aktivisterna kan uppfattas som redskap för Väst i att driva en västerländskt grundad MR-norm. Gurowitz' menar att detta argument används av många aktivister för migranternas rättigheter i andra länder men är svårt att använda i den malaysiska kontexten (Gurowitz 2000:863f). Andra menar att mänskliga rättigheter inte är tillräckligt utan vill gå längre, som Ingen Människa Är Illegal som arbetar för att alla ska rätt att bosätta sig där de vill (vilket alltså går utöver rätten att söka och åtnjuta asyl och rätten att lämna och återvända till sitt land¹⁰).

Enligt teorin om kulturell inramning finns det "ramar" som fungerar som tolkningsscheman vilka förenklar världen. Ju närmre en rörelses inramningar ligger de redan accepterade föreställningarna desto större chans har rörelsen att vinna gehör hos allmänheten (Wettergren och Jamison 2006:20f). Enligt inramningsteorin måste en rörelse därför, för att nå framgång, "rama in" sina krav i en legitim diskurs och använda sig av "diskursiva möjligheter" som kan leda till att deras krav uppfattas som legitima. (Laubenthal 2007:106). Att rama in sitt arbete och sina krav i en diskurs av mänskliga rättigheter, rättvisa, sjukvårdsetik, anti-rasism eller civilisation förstår jag därför som ett nyttjande från rörelsens sida av en diskursiv möjlighet. Genom att säga att de krav man ställer är en del av normer som i den rådande diskursen är givna (såsom rättvisa eller anti-rasism) kan kraven legitimeras.

Som vi sett så lyfter Néstor Europas historia som koloniatör för att förklara vad motståndet riktas mot, vilket också kan förstås som en kulturell inramning. Arbetet eller motståndet förstås i en världsbild av en fortsatt betydelsefull historia av kolonialism och problemet (och lösningarna) ramas in i anti-kolonialism. Denna ram visar att lidandet som flyktingarna utstår är *socialt skapat*, vilket ökar chansen för att människor agerar mot lidandet eller orättvisan (Wettergren 2006:395). En historia av "värdlandet" som kolonialmakt kan även ses som en *möjlighet* till effektivt motstånd, något som kan användas strategiskt av aktivisterna. I Laubenthals studie av rörelserna för regularisering av irreguljära migranter i Frankrike,

⁹ Se t.ex. regeringens webbplats om mänskliga rättigheter, <http://www.manskligarattigheter.gov.se>

¹⁰ Artikel 13 och 14 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

Schweiz och Spanien visas att både i Frankrike och i Spanien användes ländernas historia som kolonialmakt av förespråkarna för regularisering. I Frankrike hänvisades till Frankrikes ansvar för migranterna på grund av dess koloniala förflutna, till exempel för att vissa av migranterna hade stridit för den franska armén. I Spanien startades protesterna av migranter från Ecuador som likaså använde post-koloniala argument, bland annat genom den dramatiska aktionen då ecuadorianska migranter kollektivt donerade blod med hänvisning till att det finns ett blodsband mellan Spanien och Ecuador. Protesterna har även utgjorts av aktioner som använder sig av katolicismen för att påvisa den ecuadorianska kulturella närheten till det spanska samhället. (Laubenthal 2007:112,117). I Sverige är det möjligt att hänvisningar till kolonialhistorien inte är lika effektiva som motstånd, då Sverige inte varit en lika stor kolonialmakt som exempelvis Frankrike eller Spanien. Som Néstors ståndpunkt antyder så är Sverige dock en del av Europa. I och med harmoniseringen av EU:s migrationspolitik och instrument såsom Dublinkonventionen¹¹ är Sverige dessutom en del av EU:s migrationspolitik. Därför kan en postkolonial inramning vara relevant också ur ett svenskt perspektiv. Även i Irland har historien använts som ett medel för organisationer som arbetar för migranternas rättigheter att driva sin sak, genom att hänvisa till Irlands egen historia av emigration (Cullen 2009:122). Att detta inte framkommit som en metod i Sverige, som också är ett land med en historia av stor emigration, visar mer på min uppsats begränsade omfång än på att det inte skulle förekomma. I Laubenthals studie är en slutsats att rörelserna i alla tre länder (Frankrike, Schweiz och Spanien) använt sig av ockupationer av kyrkor som sin främsta motståndsmetod. (Laubenthal 2007:104). Att denna metod inte framkommit i mina studier kan bero på slumpen, men kan också bero på möjlighetsstrukturen, i det här fallet graden av sekularisering i Sverige. Néstors konstaterande att kyrkor i många andra länder betraktas som fristäder men att polisrazzian i Alsike kloster¹² visade att det inte finns några fredade platser i Sverige är ett påstående som styrker den förklaringen.

Möjlighetsstrukturen visar sig vara viktig för flera av mina intervjupersoner, då de anger att taktiker förändras utefter förutsättningarna. Vad de inte nämner men som vi kan tänka oss är också att användandet av demonstrationer beror på en demokratisk miljö med yttrandefrihet och organisationsfrihet eller att användandet av media blivit än mer viktigt som en följd av att de flesta svenskar har möjlighet att ta del av flera olika medier, såsom internet, tv, tidningar och radio. En blockad vid förvaret, avsides placerat i Kålleröd, är beroende av media för att nå

¹¹ Dublinkonventionen innebär att en asylsökande bara kan söka asyl i ett av EU:s medlemsländer (EU 2009).

¹² I Alsike kloster har Helgeandssystrarna tagit emot flyktingar i behov av fristad sedan 1978 (Helgeandssystrarna u.å.). Klostret utsattes för en större polisrazzia 1993 (se t.ex. Upplandsnytt 2006).

allmänheten (påverkan som förekomsten av TV haft på sociala rörelser diskuteras av Wettergren och Jamison 2006:20). Vilka motståndsmetoder som anses vara möjliga utgörs dock inte bara av den förda politiken eller tillgången till media utan också av de allmänna uppfattningarna i samhället, vilket framkommer när Kristofer beskriver varför icke-våld används: "Våra metoder i dag är icke-våld och det är för att vi vill få stöd för våra protester, vi vill få med så många som möjligt. Och det får man idag lättast genom en icke-våldsprincip, att visa att de som är våldsamma är polisen, och regeringen och migrationsverket i sin politik". Kristofer igen: "Jag skulle vara beredd att ta till en hårdare kampmetod men om man inte vinner stöd för det då är det kontraproduktivt". Detta kopplar också till Bert Klandermans teori om *konsensusmobilisering*, vilket innebär att en rörelse måste positionera sig väl i förhållande till de existerande uppfattningarna i den omgivande verkligheten för att uppfattas som legitima och därmed kunna mobilisera anhängare. Rörelser måste därför i någon mån anpassa sig efter rådande uppfattningar för att kunna uppnå social förändring (Vinthagen u.å. 27f). En social rörelses argument möts dock av motståndare (i form av t.ex. motrörelser) som stör konsensusen, vilket leder till en kamp för att etablera (eller hindra) mobilisering av konsensus (Klandermans 1984:586). I flyktingrättsrörelsens fall handlar det om en kamp över vilket synsätt på migration och migranter som ska vara det dominerande. Flyktingrättsrörelsen strider här med bland andra rasistiska grupper över uppfattningar och definitioner av migranter och flyktingar, men även med institutioner såsom staten (framförallt genom migrationsministern och migrationsverket). Detta belyses i frågan om rätt till vård för papperslösa, där en stor motståndare just nu (våren 2012) är regeringspartiet Moderaterna, som valt att inte sända den utredning som föreslår att papperslösa ska få tillgång till subventionerad vård på remiss (Enström 2012). En motmakt som aktualiserats än mer våren 2012 är Sverigedemokraterna, vilka lagt en motion i Riksdagen om att kriminalisera hjälp till irreguljära migranter, vilket alltså skulle vara ett stort hinder för flyktingrättsrörelsen (Svenska Dagbladet 2012). I mina intervjuer beskrivs Sverigedemokraterna som en motståndare av Sarah och Kristofer.

Vid blockaderna för att stoppa ut- eller avvisningar visas det drama som Robert Benford och Scott Hunt beskrivit. Benford och Hunt ser rörelser som dramer, som organiseras liksom skådespel för att visa den onde och den gode och så vidare, där man kämpar om publikens tolkning av maktförhållanden (Lilja och Vinthagen 2009:71). En social rörelse vill tilltala och beröra allmänheten, eftersom allmänheten består av potentiella sympatisörer och anhängare (Eyerman 2006:65f). Framförandet av aktionen väcker på grund av dramatiken känslor hos

publiken. En narrativ, en berättelse som sätter in händelsen i ett sammanhang, ger händelsen mening och kan leda känslorna inför denna i en politisk riktning. Därför kan en händelse placeras inom en narrativ (som kopplar den till andra händelser och därmed ger den mening) som ett sätt att vinna stöd. (Ibid. s.68ff). Vid blockaderna får deportationsfrågan uppmärksamhet och publikens (allmänhetens) tolkning är det avgörande. Tazreiter (2010:202) skriver "[...] for grievances to be addressed they must first be made visible in order for 'contentious politics' to take place". Genom detta "skådespel" vill aktivisterna visa att, som Kristofer säger, "de som är våldsamma är polisen, och regeringen och migrationsverket". I motsats till detta våldsamma visar icke-våldet som aktivisterna använder istället på hög moral (Eyerman 2006:75). Man kan också hävda att dramatiska aktioner, såsom blockader, syftar till att ge publiken en "moralisk chock". Jasper beskriver att en moralisk chock "inträffar när en oförutsedd händelse eller insikt väcker en sådan känsla av ursinne hos en person att hon dras till politisk handling" (Jasper citerad i Wettergren 2006:394). Chocken medför en identitetskris genom att personen fränkopplas från det som hon tar för givet och därmed tvingas att rekonstruera sin identitet. På så sätt kan en moralisk chock vara början till en rörelses mobilisering av en person. En social rörelse kan därför iscensätta moraliska chocker i syfte att mobilisera stöd. (Wettergren 2006).

Blockader, där aktivister med sina kroppar blockerar en väg och därigenom hindrar en deportation, kan också beskrivas med hjälp av Thomas Ziehe som "kroppspolitik". Ziehe skriver: "Och inte minst rymmer de nya sociala rörelserna moment av en kroppspolitik. Husockupanterna och fredsaktivisterna gör ständigt aktioner i vilka kropparna tjänar som ett symboliskt medel mot apparaternas övermakt. Här representerar kroppen ett minimum av det man inte kan ta ifrån oss." (1992:124).

6.3 En jämförelse av motståndsmetoder

I en jämförelse mellan intervjuvaren och de metoder för motstånd som varit vanligt förekommande i de studerade forskningsresultaten från andra länder framkommer att flera metoder sammanfaller. Hungerstrejker och självskaumbeteende, demonstrationer, fritagningar från förvar, tillhandahållande av fristad, petitioner/upprop samt protester mot privata företag som är involverade i deportationer lyfts både i mina intervjuer och i de studier jag läst. Den metod som inte framkommit i mina intervjuer men som varit återkommande i de andra studierna är ockupationer. Detta betyder dock inte att metoden inte förekommer i den svenska

flyktingrättsrörelsen. Huruvida den gör det eller inte ligger utanför den här studien att svara på. Däremot kan min studie visa att det existerar flera olika motståndsmetoder i den svenska flyktingrättsrörelsen som även finns i motsvarande rörelser i andra länder.

6.4 Ställföreträdande motstånd

Samtliga mina informanter innehar svenskt medborgarskap. Motståndet de gör mot flyktingpolitiken bör därmed beskrivas som solidariskt (eller ställföreträdande), vilket innebär att motståndet inte utförs av de (mest) underordnade utan i solidaritet med en underordnad (Lilja och Vinthagen 2009:51f). Nyers och Rygiel har beskrivit flyktingens motstånd i ”värdlandet” som svår genomfört då det kan riskera dennes status och säkerhet (Nyers och Rygiel 2012:7ff). Detta beskrivs också av Johnson (2012:23) och Grove-White (2012:46) och bekräftas av Kristofer: ”I Asylrörelsen har vi sagt att i blockaderna kan inte gömda flyktingar delta för man riskerar att bli gripen. Det gäller för Aktion mot deportation också, att om det finns en fara för flyktingar att delta då blir det de som inte har den faran hängandes över sig som kan delta”. Flyktingrättsrörelsen gör dock motstånd tillsammans med flyktingarna själva, vilket Kristofer understryker, och även Néstor upplyser om att hungerstrejker utfördes av både flyktingar och sympatisörer. Inte bara den irreguljära statusen eller den marginaliserade positionen förhindrar ett effektivt motstånd från flyktingarna själva, utan även mer praktiska hinder som språkbarriärer kan stävja deras motstånd (Wright 2003:8). Johnson menar dessutom att motstånd från icke-medborgare lättare avfärdas i den officiella eller legitima diskursen, och därför kan solidaritet från medborgare vara nödvändigt för att legitimera icke-medborgarens krav (Johnson 2012:121ff). Även Laubenthal (2007:105f) understryker att protester från marginaliserade grupper är mer sannolika att nå framgångar om de har stöd utifrån. Ställföreträdande motstånd ger därmed möjligheter till ett effektivt motstånd och gruppöverskridande allianser men det ska också understrykas att det kan generera nya svårigheter i form av paternalism (Lilja och Vinthagen 2009:52). Man kan också, om man förespråkar ”närvarons politik” (Ibid. s.80) hävda att endast flyktingar kan företräda flyktingar, eventuellt kan det vara detta Kristofer menar när han säger att invandrare och flyktingar måste stå i täten för att försvara sina rättigheter.

I James C. Scotts teori om makt och motstånd förs resonemanget att de underordnade tvingas att agera som om de vore nöjda med sin underordning när de är i sällskap av makthavare eller andra som de inte kan lita på. I fallet med ställföreträdande motstånd tror jag dock inte att

kopplingen sker på samma sätt. När de som utför motståndet inte själva är de (mest) underordnade finns inte samma risk för straff (och inte lika allvarliga straff) och därför inte samma behov av att hålla motståndet hemligt. Ett tecken på detta är att ingen av mina informanter valt att vara anonym i studien trots att det erbjudits dem. Därför tror jag att det solidariska motståndet är viktigt för de människor som inte själva kan eller vågar göra öppet motstånd - såsom gömda flyktingar. I Grove-Whites studie av "earned citizenship" (förtjänat medborgarskap) (Grove-White 2012:44) i Storbritannien visas att deltagande i fredliga demonstrationer kan räknas in som en negativ aspekt av invandrarens vilja till integration och delade brittiska värderingar – vilka är förutsättningar för ett förtjänat medborgarskap (Grove-White 2012:46). Däremot är risken för straff för de som handlar i solidaritet med flyktingarna mycket mindre. I Sverige, där att ge hjälp till irreguljära migranter i de flesta fall inte är olagligt¹³, är risken för straff för flyktingrättsaktivister i flera fall helt obefintlig.

Enligt Gene Sharp är staten beroende av medborgarnas lydnad för att kunna upprätthålla sin makt. Lydnad är därför en form av samarbete: om de underordnade bryter denna lydnad bryts också makthavarnas kontroll. I kritiken som riktats mot Sharps förståelse av makt och motstånd har det dock betonats att makten inte är lika beroende av alla gruppers lydnad. Enligt detta resonemang skulle irreguljära migranter, på grund av deras juridiska status och deras marginaliserade position i samhället, troligtvis räknas som en sådan grupp som makten inte till lika stor del är beroende av. Utifrån detta resonemang stärks alltså positionen att ställföreträdande motstånd kan behövas för ett effektivt motstånd i fråga om flyktingars rättigheter. Också Michel Foucault påvisar att olika individer har olika inflytande över en diskurs (Lilja och Vinthagen 2009:78). En identitet kan därför användas strategiskt för att göra motstånd. Ett belysande exempel av när detta använts är en demonstration för papperslösas rätt till vård den 5 maj 2012 då vårdpersonal uppmanades att komma till demonstrationen i sina sjukvårdskläder¹⁴. I min intervju med Anne från Rosengrenska stiftelsen hänvisade hon också till vård-specifika diskursiva instrument såsom vårdetiken och folkhälsan som argument för allas rätt till vård.

Slutligen kan ställföreträdande motstånd också förstås som ett sätt att flytta empatins gränser (Eyerman 2006:76). Genom att tala för en grupp av människor som inte helt självklart ses som en del av kollektivet (i det här fallet flyktingar) kan gränserna utvidgas för vad eller vilka

¹³ Se t.ex. Bergman 2008: <http://www.fokus.se/2008/12/var-gar-gransen/>

¹⁴ Arrangerat av Papperslösas rätt till vård. Se: <http://www.vardforalla.se/>

som anses vara en del av gemenskapen. Eyerman (2006) skriver att sociala rörelser kan utgöra viktiga krafter för att förflytta empatins gränser och exemplifierar med den globala rättviserörelsen som talar för offren för global kapitalism och föreställer sig en gemenskap bortom den nationella.

I Kanada utgörs no border/no one is illegal rörelsen till stor del av yngre färgade människor med flyktingbakgrund (Wright 2003:9). I det svenska nätverket Ingen Människa Är Illegal, som alltså är namnet med denna kanadensiska organisation, är det däremot en majoritet vita. Om detta påverkar motståndsstrategierna är dock utifrån denna studie omöjligt att svara på.

6.5 Dekonstruktion av diskurser och identitetspolitik

Jag anser att mina informanter använder sig av diskursivt motstånd genom metoden dekonstruktion som innebär att man visar på att diskursen är konstruerad och därför skulle kunna konstrueras på ett annat sätt (Lilja och Vinthagen 2009:81).

Informanterna använder ibland termen *papperslös*, men genomgående är *flykting* den mest vanliga benämningen. Detta påvisar två motståndsmetoder. För det första ett förkastande av termer som illegal immigrant eller ekonomisk migrant, vilka bär med sig föreställningar om kriminalitet och/eller att personen skulle vara en så kallad falsk asylsökande (eng. *bogus refugee*, se t.ex. Wright 2003:8; Khosravi 2009:49) som egentligen inte har flyktskäl. Termen papperslös betonar istället att skillnaden mellan ”vi” och ”dem” bara handlar om innehav av vissa papper. Genom att vägra de kategorier som tillskrivs den underordnade (såsom ”ekonomisk migrant”) kan motstånd utövas.

För det andra gör informanterna ett försök att vidga det mer positiva begreppet flykting. En flykting enligt Flyktingkonventionen från 1951 är endast den som har välgrundad fruktan för förföljelse på grund av en viss tillhörighet (ras, religion, nationalitet osv.) (UNHCR 1996). Detta betonas av Néstor som anser att det är ett stort problem att den som hotas till sitt liv på grund av politisk aktivitet är flykting - men inte den som svälter ihjäl. Cynthia Wright skriver att organisationen CASSA (Comité d'action des sans-statut algériens), en organisation av algerier i Kanada med krav bland annat på att stoppa deportationerna till Algeriet, insisterat på att självbenämna sig flyktingar. Wright menar att uppdelningen mellan politisk migrant (flykting) och ekonomisk migrant är en uppdelning mellan bra och dålig migrant. En politisk migrant förtjänar hjälp medan en ekonomisk migrant bara är ute efter pengar. (Wright

2003:8). Att vidga begreppet flykting kan därför, i enlighet med Melucci, Foucault och Hall, ses som motstånd mot en diskurs.

En annan form av dekonstruktion är hävdandet att ”ingen människa är illegal”. Detta understryker Anita i intervjun, hon säger att ”ingen människa på denna jord kan vara illegal” och detta är alltså även namnet på ett nätverk som arbetar för papperslösa. Dekonstruktionen här utgörs av att visa den allmänt rådande bilden (att människor kan vara legala och illegala) och samtidigt omkullkasta den ”sanningen” genom att lägga till ordet ”ingen” för att visa på någonting annat (Lilja 2007:184). Nyers skriver: ”To say that no human is illegal is to call into question the entire architecture of sovereignty, all its borders, locks and doors, internal hierarchies etc.” (Nyers 2003:1089).

Eftersom en flykting kan ses som ett offer för omständigheter utanför honom/henne själv, kan ett skapande av en identitet som offer eller underordnad användas som en motståndsstrategi. Detta kallas identitetspolitik och definieras av Woodward som ”att hävda sitt medlemskap i en utsatt eller marginaliserad grupp som en politisk strategi. Identitet blir då en avgörande faktor för politisk mobilisering” (Woodward citerad i Lilja och Vinthagen 2009:56). Att konstruera sig själv som marginaliserad och i behov av hjälp kan alltså förstås som en strategi för att mobilisera sympatier och slutligen vinna uppehållstillstånd, men denna strategi kan också förstärka bilden av ”den andre” (som passiv etc.) och därmed verka kontraproduktivt. Strategin kommer i konflikt med andra insatser för migranter, såsom organisationen Migrant Voice i Storbritannien som arbetar för att migranternas egna röster ska komma fram i mediareportage om immigration för att förändra bilden av migranter som passiva och marginaliserade offer (Grove-White 2012:50). På liknande sätt kan vi förstå Gayatri Chakravorty Spivaks begrepp strategisk essentialism. Förtryckta grupper kan behöva skapa allianser med andra som är underkastade liknande förtryck, med vilka man skapar en gemensam identitet för att uppnå vissa fördelar (Lundahl 2005:11). Den gemensamma identiteten ger de underordnade ett tillfälligt skydd (Lilja och Vinthagen 2009:80). Vi kan här tänka oss att olika grupper av flyktingar eller andra migranter går samman för att bekämpa en restriktiv migrationspolitik i ett ”värdland”. Risken finns dock att identiteten kvarstår och uppfattas - både av utomstående och av de som befinner sig inom gruppen - som något essentiellt. Strategin förväxlas med teori, det vill säga identiteten förstås som en beskrivning av verkligheten (Lundahl 2005:11, Lilja och Vinthagen 2009:80).

7. Slutsatser

I Sverige finns en social rörelse som arbetar för flyktingars, papperslösas och andra migranters rättigheter. Jag kallar rörelsen ”flyktingrättsrörelsen”, och i min förståelse av denna består den av grupper, nätverk och enskilda som gör motstånd mot flyktingpolitiken som de anser vara orättvis och omänsklig samt mot de diskurser som ligger bakom politiken. Mina informanternas grupper (Aktion mot deportation, Etikkommissionen, Ingen Människa Är Illegal och Rosengrenska stiftelsen) anser jag alla ingår i rörelsen. Även andra grupper som informanterna är eller varit engagerade i skulle kunna räknas in, det gäller bland annat Asylrörelsen som består av olika flyktinggrupper, och Fristadsrörelsen, som hjälper och gömmer flyktingar som fått avslag. Vilka mer kan tänkas ingå? Enligt mina informanter är det bland annat vänsteraktivister och aktivister från kyrkan. Större frivilligorganisationer (NGO:s, non-governmental organizations) såsom Amnesty International, Rädda Barnen eller Caritas arbetar delvis för stärkta rättigheter för flyktingar och kan därför eventuellt ingå i rörelsen. Som vi också sett finns ingen internationell mall för vilka som kan ingå i en rörelse för flyktingars rättigheter, och beroende på vilket namn vi ger den kommer olika grupper att kunna ingå - vilket visas av Nyers (2003) eller Hebert och Jacobssons (1999) snävare benämningar ”anti-deportation movement” respektive ”flyktinggömmare”.

Föreställningar om att Sverige har en generös flyktingpolitik eller att vård till alla skulle generera en ”sjukvårdsturism” är uppfattningar som rörelsen arbetar mot som ett led i att kunna skapa förändring. Återkommande är arbetet för att förändra synen på flyktingar. Flera informanter ser arbetet för flyktingars rättigheter som en del i en bredare kamp mot rasism, kolonialism och sexism eller för rättvisa och mänskliga rättigheter. De talar om samhällsklimatet, människovärdet och solidaritet. Det är därför mycket möjligt att flyktingrättsrörelsen delvis överlappas av andra rörelser, såsom antirasismrörelsen eller den globala rättviserörelsen. Exempelvis anser sig Nätverket Ingen Människa Är Illegal, enligt plattformen, vara en del av ”den globala rörelse som sedan länge kämpar för frihet, solidaritet och en jämlik fördelning av världens resurser” (IMÄI u.å.).

Flyktingrättsrörelsen är blandad och icke-formaliserad men somliga nätverk inom rörelsen har en prägel av vissa grupper av människor: unga; vita; eller vänsterorienterade. I Aktion mot deportation förklaras övervikten av svenskar med att den typ av aktion som nätverket riktat in sig på medför en risk att bli gripen av polis.

Vidare ser informanterna rörelsen som mycket viktig, kanske rentav viktigare än någonsin, då flyktingpolitiken blir ”värre och värre”.

Informanternas svar visar på en bred repertoar av motståndspraktiker och strategier, även om alla inte ser arbetet huvudsakligen som motståndsarbete. Genom att titta på logiken bakom handlingarna, såsom synen på makten mot vilken motståndet utövas, har jag sammanfört motståndsmetoderna i sex olika typer.

7.1 En motståndstypologi

1. *Påtryckning och opinionsbildning med hjälp av kognitiva eller emotionella argument*
Argumenten kan riktas mot allmänheten, mot politiker (bl.a. Rätt till vård- initiativet) eller mot aktörer såsom myndigheter eller företag (t.ex. polisen eller transportbolag som medverkar vid deportationer). Argumenten framförs med hjälp av media, föreläsningar, forskning och liknande, och de emotionella även genom självskadelse. Ett annat exempel på när emotionella argument används är när aktivisterna vid blockader uppmanar polisen att inte vara del av en politik som kan göra människor fader- eller moderlösa. Emotionella och kognitiva argument kan naturligtvis också kombineras. Synen på makten är att den är beroende av folkets samtycke vilket gör påtryckning och opinionsbildning till en viktig motståndsmetod.
2. *Icke-samarbete och civil olydnad*
Här ingår civil olydnad i form av blockader eller dylikt samt icke-samarbete vilket till exempel innefattar att vägra svara på frågor. Jag har sammanfört dessa motståndsmetoder i en typ eftersom de bygger på olydnad, där grundantagandet är att makt är beroende av lydnad.
3. *Dekonstruktion av flyktingpolitikens diskurser*
Dekonstruktionen sker till exempel genom namnet och ståndpunkten ”Ingen människa är illegal” eller genom ett vidgande av begreppet ”flykting”. På dessa sätt utförs motstånd mot en diskurs.
4. *Praktisk hjälp till flyktingar – eller sådana praktiker utförda av flyktingen själv*
Hjälpen kan bestå i att förmedla bostad, skolplats, vård eller liknande och att ge juridisk hjälp. Att hålla sig undan avvisning eller att som flykting ställa krav på skolplats och vård oavsett legal status är också motstånd i denna kategori. Att

”gömma” flyktingar räknas hit snarare än till civil olydnad då det inte är olagligt i Sverige¹⁵.

5. *Demonstrationer*

Enligt Eyerman (2006:69), som också hänvisar till Charles Tilly, är demonstrationen en uppvisning som syftar till att uttrycka att aktörerna är värdiga, enade, många och engagerade. På så sätt ser Eyerman demonstrationen som en ”performance”, en uppvisning, i vilken omtvistade frågor förs upp och försök görs för att få dem inkluderade i den offentliga politiken (Eyerman 2006:70). I Bachrach och Baratz maktförståelse förekommer det en *dagordningsmakt* som håller vissa ämnen borta från agendan vilket missgynnar vissa grupper eller individers intressen (Lilja och Vinthagen 2009:30). Följaktligen kan, enligt Eyerman, demonstrationen syfta till att göra motstånd mot denna typ av makt genom att försöka föra upp frågorna på den politiska agendan. Även de direkta aktionerna kan ha detta syfte, åtminstone delvis, vilket bekräftas av Kristofer.

6. *Rymning och fritagning från förvar*

En rymning från ett förvar med eller utan hjälp utifrån, syftar till skillnad från många andra motståndsmetoder som används av rörelsen inte till att vinna gehör från allmänhet eller stat (jämför t.ex. med opinionsbildning och demonstrationer). I förvaren är makten tydligt manifesterad i konkreta dörrar och lås, och syftet med motståndet är att bryta dessa. Även om det förekommer disciplinär och normbildande makt i förvaren (för en diskussion kring detta se Khosravi 2009) så ligger fokus i denna motståndshandling på makten som straffande/förbjudande snarare än skapande och som en kapacitet snarare än disciplinär.

Jag har valt att bedöma praktisk hjälp till flyktingar som en motståndsmetod (nr 4 ovan), eftersom hjälpen, trots att den kanske inte alltid ses som motståndsarbete, är en praktik som kan utmana och underminera makt (enligt Lilja och Vinthagens definition). I och med beredandet av fristad för flyktingar störs deportationen som en rutinmässig administrativ process och tvingar staten att antingen förhandla och därmed erkänna flyktingarna som subjekt, eller att genomföra deportationen med våld inför allmänheten (Nyers 2003:1086). Inom självskadebeteende finns den mer politiska akten hungerstrejker, men även andra sätt att skada sig själv (såsom självmord och självmordsförsök). Jag har valt att definiera samtliga

¹⁵ Se t.ex. Bergman 2008: <http://www.fokus.se/2008/12/var-gar-gransen/>

som motstånd. Trots att ett självmord är en akt i desperation och förtvivlan som inte nödvändigtvis har en intention att vara maktunderminerande så kan den ha effekten att vara underminerande och är därför motstånd enligt Lilja och Vinthagens definition ”en underordnads svar på makt, en praktik som kan utmana och underminera makt, eller en sådan praktik utförd i solidaritet med en underordnad” (Lilja och Vinthagen 2009:51). Ett exempel som Néstor berättar om är när en flykting försökte begå självmord genom att skära sig. Néstor fick skicka in ett foto på hans många sår. Uppehållstillståndet, sa Néstor, ”kom med vändande post”.

Denna typologi innehåller metoder vilka förekommer inom flyktingrättsrörelsen i Sverige. Den är dock inte på något sätt uttömmande och bör heller inte förstås som representativ. Dessutom är typerna inte ömsesidigt uteslutande, då exempelvis påtryckning och opinionsbildning kan ses som en del av civil olydnad. Att som flykting gömma sig eller att ”gömma flyktingar” kan också ses som icke-samarbete. Viktigt att betona är också att metoderna ofta förekommer samtidigt, till exempel kan dekonstruktion ske i samband med demonstrationer, då dekonstruktioner som ”ingen människa är illegal” kan användas som talkör (så var fallet vid demonstrationen för allas rätt till vård den 5 maj 2012). Ett annat exempel är vid blockaderna där både civil olydnad och påtryckningar eller övertalningar (mot polisen) används.

8. Slutdiskussion

Uppsatsen har svarat på sina fyra huvudfrågor: *Vad är flyktingrättsrörelsen?; Hur förstår den sig själv?; Vilken är makten mot vilken motståndet riktas? samt; Vilka motståndsmetoder används?* Flyktingrättsrörelsen är en social rörelse bestående av grupper, nätverk och enskilda som arbetar för flyktingars rättigheter. Den förstår sig själv som ett kollektiv och som en viktig kraft mot flyktingpolitiken. Den gör dock inte bara motstånd mot politiken utan även mot bredare bakomliggande diskurser såsom rasism eller en orättvis världsordning. Den använder sig av många olika motståndsmetoder, vilka till stor del sammanfaller med metoder som används av liknande rörelser i andra länder. Uppsatsens resultat bör ses som ett första steg för att förstå rörelsen. Dess begränsade omfattning medför dock att mycket mer forskning krävs innan vi kan svara på vad flyktingrättsrörelsen i Sverige är. En avgränsning av vilka som ingår och inte ingår har gjorts för att studieobjektet överhuvudtaget ska kunna studeras men hur avgränsningen idealt ska se ut måste vidare forskning visa.

Studien har en inomvetenskaplig relevans för att fylla en lucka i forskningen kring dessa rörelser och generellt för att bidra till det nya forskningsfältet motståndsforskning. Den har också en relevans i sin ansats att försöka förstå ett samhällsligt uppkommet fenomen som svarar på konsekvenserna av den reglerade invandringen. Motståndstypologin kan, tillsammans med de andra resultaten från studien, prövas och förbättras genom vidare forskning. Fortsatta studier skulle till exempel kunna visa fler motståndsmetoder, vilket jag på grund av rörelsens bredd och brokighet tror kommer att finnas. Man skulle även kunna jämföra rörelsen i Sverige med de studier som finns av motsvarande rörelser i andra länder för att se likheter och skillnader. Slutligen skulle jag också vara intresserad av att se en studie som visar rörelsens framväxt och hur den eventuellt förändrats i relation till motmakten, det vill säga flyktingpolitiken och en diskurs som i huvudsak är negativ till invandring och positiv till gränskontroll.

9. Referenser

Amd: Aktion mot deportation (2009a) *Plattformen* (Online) Tillgänglig:

<http://aktionmotdeportation.se/sida/10> (2012-04-16)

Amd: Aktion mot deportation (2009b) *Kontakt* (Online) Tillgänglig:

<http://aktionmotdeportation.se/sida/kontakt> (2012-07-19)

Anderson, Bridget; Sharma, Nadita; Wright, Cynthia (2012) "We are all foreigners": No Borders as a practical political project, i Nyers och Rygiel (red.) *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*, Routledge, Cornwall

Bergman, Lisa (2008) Var går gränsen? *Fokus* (2008) nr 51

Bolling, Anders (2011) Demonstration mot utvisning skingrades, *Dagens Nyheter*, publicerad 2011-01-19

Collins, Patricia Hill (1998): "It's All In the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation". *Hypatia*, (1998) vol. 13, nr. 3, s. 62-82

Cullen, Pauline P. (2009) Irish Pro-Migrant Nongovernmental Organizations and the Politics of Immigration, *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, (2009) vol. 20, nr 2 s. 99-128

Enström, Björn (2012) Thomas Flodin om papperslösas rätt till vård: »Regeringen är handlingsförlamad«, *Läkartidningen*, (2012) vol. 109, nr 8

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad* Norstedts Juridik AB, Vällingby

Etikkommissionen i Sverige (u.å. a) *Om Etikkommissionen* (Online) Tillgänglig:

http://etikkommissionenisverige.se/?page_id=163 (2012-04-16)

Etikkommissionen i Sverige (u.å. b) *Våra stadgar* (Online) Tillgänglig:

http://etikkommissionenisverige.se/?page_id=2 (2012-04-16)

EU (portalen Europa, publicerad av EU:s institutioner) (senast uppdaterad 2009) *Dublin II förordningen* (Online) Tillgänglig:

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/free_movement_of_persons_asylum_immigration/133153_sv.htm (2012-05-22)

Eyerman, Ron (2006) Att framföra opposition, eller hur sociala rörelser (be)rör, i Wettergren, Åsa & Jamison, Andrew (red.) (2006) *Sociala rörelser: politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur

FARR: Flyktinggruppernas och Asylkommittéernas Riksråd (u.å.) *Lokala grupper* (Online) Tillgänglig: <http://www.farr.se/index.php/lokal-grupper/lokala-grupper/> (2012-04-16)

Fristadsrörelsen (u.å.) *Fristadsrörelsens handbok: Att hjälpa och gömma flyktingar*

Gal, Susan (1995) Language and the "Arts of Resistance" i *Cultural Anthropology* (1995) vol. 10, nr 3, s. 407-424, Blackwell Publishing

Grove-White, Ruth (2012) Claiming rights, asserting belonging: Contesting citizenship in the UK, i Nyers och Rygiel (red.) *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*, Routledge, Cornwall

Gurowitz, Amy (2000) Migrant Rights and Activism in Malaysia: Opportunities and Constraints, *The Journal of Asian Studies*, (2000) vol 59, nr 4 s. 863-888

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Hebert, Niels och Jacobsson, Kerstin (1999) Olydiga medborgare? – Om flyktinggömmare och djurrättsaktivister, *Demokratiutredningens skrift nr 27*, Statens offentliga utredningar SOU 1999:101

Helgeandssystemstrarna (u.å.) *Faktaruta om flyktingarbete* (Online) Tillgänglig: http://alsikekloster.org/alsikefakta/fakta_flyktingarbete.htm (2012-04-20)

IMÄI: Nätverket Ingen Människa Är Illegal (2012) *Kafé Illegal*, muntligen 2012-04-24

IMÄI: Nätverket Ingen Människa Är Illegal (u.å.) *Plattform* (Online) Tillgänglig: <http://www.ingenillegal.org/om-oss/plattform> (2012-04-16)

Johnson, Heather (2012) Moments of solidarity, migrant activism and (non)citizens at global borders: political agency at Tanzanian refugee camps, Australian detention centers and European borders, i Nyers och Rygiel (red.) *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*, Routledge, Cornwall

- Khosravi, Shahram (2009) Sweden: detention and deportation of asylum seekers, *Race & Class*, vol. 50, nr 4, s.38-56
- Klandermans, Bert (1984) Mobilization and Participation: Social-Psychological Expansions of Resource Mobilization Theory, *American Sociological Review*, (1984) vol. 49, Nr. 5, s. 583-600.
- Laubenthal, Barbara (2007) The Emergence of Pro-Regularization Movements in Western Europe, *International Migration*, vol. 45, nr 3, s. 101-133
- Lilja, Mona (2007) "*Speakings*" of Resistance: Women Politicians Negotiating Discursive Power in Cambodia, Dissertation Göteborgs Universitet
- Lilja, Mona och Vinthagen, Stellan (2009), *Motstånd Liber*, Malmö
- Lowry, Michelle och Nyers, Peter (2003) Global Movements for Refugee and Migrant Rights, *Refuge*, (2003) vol. 21, nr 3
- Lundahl, Mikela (2005) *Vad är en neger?: negritude, essentialism, strategi*, Dissertation, Göteborgs Universitet, Glänta, Göteborg
- Magnå, Joakim (2011) Fortsatt blockad på Sagåsen (Online) *Göteborgs-Posten* Uppdaterad 2011-01-16 Tillgänglig: <http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.530735-fortsatt-blockad-pa-sagasen> (2012-05-23)
- Mattsson, Tina (2010): *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups
- McNevin, Anne (2012) Undocumented citizens? Shifting grounds of citizenship in Los Angeles, i Nyers och Rygiel (red.) *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*, Routledge, Cornwall
- Melucci, Alberto (1992) *Nomader i nuet: Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*, Daidalos, Göteborg
- Monforte, Pierre (2009) Social Movements and Europeanization Processes: The Case of the French Associations Mobilizing around the Asylum Issue, *Social Movement Studies*, vol. 8, nr 4, s. 409-425

Nyers, Peter (2003) *Object Cosmopolitanism: the politics of protection in the anti-deportation movement*, *Third World Quarterly*, vol. 24, nr 6, s. 1069-1093

Nyers, Peter och Rygiel, Kim (2012) *Citizenship, Migrant Activism and the Politics of Movement*, Routledge, Cornwall

Rosengrenska stiftelsen (u.å.) *Fakta om Rosengrenska* (Online) Tillgänglig:
<http://www3.rosengrenska.org/FaktaomRosengrenska.htm> (2012-04-16)

Scott, James C. (1990) *Domination and the arts of resistance: hidden transcripts*, Yale University Press

Svenska Dagbladet (2012) SD: Kriminalisera hjälp till gömda (Online) *Svenska Dagbladet* 2012-02-01, Tillgänglig: http://www.svd.se/nyheter/inrikes/sd-kriminalisera-hjalp-till-gomda_6815573.svd (2012-05-28)

Tazreiter, Claudia (2010) *Local to Global Activism: The Movement to Protect the Rights of Refugees and Asylum Seekers*, *Social Movement Studies: Journal of Social, Cultural and Political Protest*, 9:2, 201-214

Thörn, Håkan (1991) "Rörelser i det senmoderna", i Jan Carle och Hans-Erik Hermansson (red.) *Ungdom i rörelse. En antologi om ungdomars levnadsvillkor*, Göteborg: Daidalos

UNHCR (1996) *Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställande av flyktingars rättsliga ställning: Enligt 1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning*, Stockholm

Upplandsnytt (2006) *25 år sedan polisen slog till mot Alsike kloster* (Online) Publicerad 2006-03-20 Tillgänglig:
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=114&artikel=819515> (2012-05-24)

Vinthagen, Stellan (u.å.) *Hur konstrueras massolydnad? Sociala Rörelser och Icke våldsmotstånd*, Resistance Studies Network (Online) Tillgänglig:
<http://www.resistancestudies.org/files/SVMassolydnad.pdf> (2012-05-26)

Wettergren, Åsa (2006) *Mobilisering och den moraliska chocken – fallet Adbusters Media Foundation*, i Wettergren, Åsa & Jamison, Andrew (red.) (2006). *Sociala rörelser: politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur

Wettergren, Åsa & Jamison, Andrew (red.) (2006) *Sociala rörelser: politik och kultur*. Lund: Studentlitteratur

Wright, Cynthia (2003) Moments of Emergence: Organizing by and with Undocumented and Non-Citizen People in Canada after September 11, *Refuge*, (2003) vol. 21, nr 3

Ziehe, Tomas (1992) *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet: essäer*, Östlings bokförlag, Stockholm

Bilaga 1. Litteratursökningar för litteratur om flyktingrättsrörelsen i Sverige

Sökning i GUNDA

Fritextsökningar:

1. ”ingen människa är illegal”
2. Asylgrupp
3. Rörelse* och flykt*
4. Organisation* och flykt*
5. Fristad* och flykt*
6. Fristad* och migranter*
7. Migranter* och hjälp*

Ämnessökningar:

1. Flyktingpolitik och flyktingfrågor: Europa
2. Flyktingpolitik och flyktingfrågor: Norden
3. Flyktingpolitik och flyktingfrågor: Sverige

Sökning i Libris

Kombinerad ämnes- och fritextsökning:

1. Ämne: flykting* och fritext: rörelse*
2. Ämne: flykting* och fritext: organisation*
3. Ämne: flykting* och fritext : FARR

Fritextsökning:

1. “ingen människa är illegal”
2. “gömma flykting”
3. Asylgrupp*
4. “no border”

Sökning i CIAO (Columbia International Affairs Online)

Fritextsökning i fulltext:

1. Refugee + Sweden + movement + rights + asylum
2. Sweden + “no one is illegal”

Sökning i IBSS (International Bibliography of the Social Sciences)

1. Refugee AND movement OR organization AND Sweden
2. Swed* AND refugee OR migrant AND movement OR organization